

Korint Tere 1

Poolnoŋ Korint yoŋoo Tere mutuya ano.

Jen-asa-asari

Poolnoŋ misin gawoŋ meŋ liligoro indina woi kolooro Griik siti Korint kanon keno. Korint ii Akaia prowinswaa siti wana. Kawaa sunduya ii (Apo 18.1-6) iima weengowu. Kambaŋ kanon Korint ii siti somata qatawo. Bisnisgia kania kania mamaga ama meŋkegi. Korint yoŋonoŋ tando lopioŋ ano beŋ kania kania waegia meŋ mepeseŋ laligogi. Aaŋgolegia kania kania ama aisoonkegi. Mamaganon serowilin ama laligogi.

Tere koi kokaembaajon ooro: Poolnoŋ misin gawoŋ meŋ liligoro indina karon kolooro Efesus sitinoŋ laligoro tosianoŋ Korintnoŋga kaŋ batugianoŋ lombo kolooroti, iikawaa bujuya ijogi moro. Lombo tosaana kokaen: Uumeleen tuun yoŋonoŋ deema siinsereren qeŋ laligogi (1.10–4.21), serowilin laŋ amakegi (5.1-13), loemba laaligowaa kianoŋ sooro (Boŋ 7), tando lopiombaa bao newombaa niinonŋiinoŋ amakegi (Boŋ 8), samon toroya newombaa enkalolon amakegi (11.17-34), zioz laaligowaa areŋ mende otaan ilinoŋ kooson laligogi, kantri tosiaa qaaya qaaya jena jewe ama jenkegi (12–14). Tosianoŋ qaa kokaen jenkegi: “Komugiti, iyoŋonoŋ mombo mende waabuya.” (15.12-33) Korint yoŋonoŋ tere mon kaŋagadeen oogi Poolwaanon karoti,

iikanon qiqisi tosaana ama mugi, (ii 7.1, 8.1, 12.1, 16.1 iikanon weengowa).

Poolnon qiqisigia ii meleema lombogiaa qambamban qaa onoma tere koi ooro. Uujopawaa qaa (Bon 13 ii awaa soro. Kanagen ano Korint kema injimambaa qaaya jen ooro (16.5-7).

Buk kokawaa bakaya waja 8 ii kokaen:

Jen-asa-asari qaa 1.19

Deema tuuna tuuna laligogi 1.10–4.21

Serowilin ano loemba laaligo 5.1–7.40

Uumeleembaa ano uumeleembaa gadokopa laaligo 8.1–11.1

Uumeleen laaligo ano mepemepese arej 11.2–14.40

Kraist ano kuuya anana koomunonga waabona 15.1-58

Judia uumeleen tuun yonoojon nandun angi 16.1-4

Poolwaa areja ano yeizozo qaaya tetegoya 16.5-24

¹ Kraist Jiisasnon Pool nii noono Anutuwaa jetaa so wasiwasi eja aposol koloojen. Niinon uumeleen alana Soostenes iwo rajo.

² *Anutuwaanon kanageso Korint sitinon laligojuti, niinon onowo Buna qaa amin mobombaajon kajen. Kraist Jiisasnon onon onono iwo qokotaagi tak koton onono soraaya kolooju. Kaangadeen ejemba daen yononon balon so Ponana Jiisas Kraistwaa qata qama qama kooligi ii ano nono kaangadeen pon koma nonomakeji, mono kuuya onoojon Buna Tere koi oojo.

* 1:2: Apo 18.1

³ Anutu Manhana ano Pon Jiisas Kraist yoronon mono kalenmoriaŋ ononi luaenon laligowu. Kian.

Poolnon Korint yonoojon Anutu kokaen mepe-seeja:

⁴ Ono Kraist Jiisaswo qokotaan nangi Anutunon kalenmoriaŋa ononoti, iikawaajon mono kamban so onoojon Anutuna dangisen jen mepe-seenkejen. ⁵ Ono Kraistwo qokotaan nangi gawon memewaa momo kalaŋa kelemalelen onono momo kania kania buŋa qeŋ aon saanon Buŋa qaawaa kania kuuya jenkeju.

⁶ Nono Kraistwaa kania nanjon jeniŋ qaa iikawaa honanon koloon kotiiro nanjutiwaa so momo kalen kuuya ii onono. Kawaajon Anutu mepeseenkejen. ⁷ Kawaajon gawon memewaa momo kalen mombaajon mende amamaan nama Ponhana Jiisas Kraistnon mombo asugiwaatiwaa-
jon mambomakeju.

⁸ Ponhana Jiisas Kraistnon men kotiin onoma kamban tetegoyanon asuganon asugiwaati, kamban iikanon ono solana koloon qaagia qaa nama ii iibuya. ⁹ Anutunon qaaya tororo otaan ilaan onomakebaa. Iinon ono iyanaa Meria Jiisas Kraist Ponhanawo toroqen laligowutiwaajon onoono. Kian.

Korint kanagesonon deema tuunja tuunja nanju.

¹⁰ Oo uumeleen alauruna, niinon Ponhana Jiisas Kraistwaa qatanon kokaen uukuukuu men ononjen: Ono mono korebore uumo-toonngo ama batugianon deendeen mende ama laligowuto, uugia kululuugi motoonngo kolooro momo motoonngo otaan laligowu. ¹¹ Oo uumeleen alauruna, ono

batugianon angowowo mamaga ama laligojuti, iikawaa buju qaaya ii emba Kloewaa sumanjuruta tosonian nijogi.

¹² *Kokaembaajonja ii jejen: Onjoononga tosonian kokaen jenkeju, “Nononon Poolwaanon qaa otaankejon.” Tosianon “Nononon Apoloswaanon qaa otaankejon,” jenkeju. Toroqen tosonian kokaen jenkeju, “Nononon Piitowaanon qaa otaankejon.” Dunanon mombo tosonian kokaen jenkeju, “Nononon Kraistwaanon qaa otaankejon.” ¹³ Kraistnon juma mamaga kolooro me? Pool niinon mono onjoonon ama maripoonon komuwe me? Pool noo qananon oomulu men onongi me? Kaen moma soowubo?

¹⁴ *Niinon onjoononga Gaius ano Krispus oomulu men orombeto, tosaanja ii mende men onjombetiwaajon “Anutu dangisen!” jejen. ¹⁵ Kawaajon “Poolwaa qatanon oomulu men nononji,” monjon qaa omaykaen jewabo.

¹⁶ *Oo onanon, Stefanas ano iwaa sumanjuruta ii kaanagadeen oomulu men onjombeto, iyonoo gemagianon mon oomulu men mube me qaago, ii tororo mende mojen. ¹⁷ Kraistnon nii ejemba oomulu men onjomambaajon ama mende wasin nonoto, Oligaa Bunja jen seimambaajon nijoro kema kankejen. Kraistnon ananaajon ama maripoonon komuroti, gawon iikawaa esujanon kamaan omaykaen koloowabo. Kawaajon Bunja qaa

* **1:12:** Apo 18.24 * **1:14:** Apo 18.8; 19.29; Room 16.23

* **1:16:** 1 Kor 16.15

ii balon ejawaa momakooto qaganon lan mende jenkejen. Kian.

Kraistnon Anutuwaa ku-usunja ano momo areña ninisaano.

¹⁸ Ejemba gere siawaa bunja koloowuti, iyononon maripoonaa Bunja qaaya moma iikawaajon mogi uugia qaa yonoo qaa taniñaan kolooja. Kaen koloojato, Siwewaa bunja koloojoni, nonoojon qaa iikanon mono Anutuwaa ku-usunja ninisaano momakejon.
¹⁹ *Iikawaa qaaya Bunja Terenon kokaen oogita eja,

“Niinon momo ejemba yonoo momakootogia kondeembe soowaa.

‘Moma asarin yagonkejon,’ jenkejuti, iyonoo momogia mono men soowe zololonjon omayaa koloowaa.”

²⁰ *Momakooto ejemba hona ii dakanon laligoju? Buk weenjon momowaa kania mokoloogiti, ii dakanon? Balonon jenonkooliwaa boi koloon qaa melenqeleema jenkejuti, ii mono onanon qagiawo koloaju me? Balonon momakooto somata eji, Anutunon mono iyonoo momogia men mokokowiro uugia qaa taniaan kolooja. Qaa ii onja.

²¹ Anutunon iyanjaa momakootoyaa so namonon laaligowaa areña anoto, ejembanon iyanjaa momakootogia nanjon iikaanja kanon Anutuwaa kania moma kotowombaajon amamaan tompin laligogi. Amamaan laligon

* **1:19:** Ais 29.14 * **1:20:** Job 12.17; Ais 19.12; 33.18; 44.25

Kraistnon maripoonon komuroti, iikawaajon “Uugia qaa yonoo qaaga!” jegito, Anutunon Buja qaa ii nononon jen seiwonjwaajon ninijoro. Ii jen asarinin daen yononon uugia meleema moma laariwuti, ii donhamo qen onomambaajon moro sokono. ²² Juuda yononon aiwese angoletto asugiwutiwaajon kaparan komakejuto, Griik kantri yononon momakootogianon somariwaatiwaajon moma janjarin riinkeju.

²³ Ii janjarin riinkejuto, nononon Kraist maripoonon qegi komurotiwaa Buja qaaya jen seinkejon. Juuda yononon qaa ii mogi uugia boliro iikanon osin uugia mende meleemakeju. Waba kantri yononon iikawaajon mogi qaa motoya kolooja.

²⁴ Mamaganon kaen romonjojuto, Anutunon nonono unana meleeniji, Kraistnon mono nonoojon Anutuwa momakootoya ninisaama iyanon Anutuwa ku-usunon koloon nonoma nanja. Juuda me kantri tosaanon koloojon, ii kilen Kraistwo qokotaan nama motoonon koloojon.

²⁵ Ejemba ananaa momakootonana ano esunana ii kamaanqeqeta. Anutunon uuta qaa koloonagati een, iikanon mono kilen ejemba momakootonana uugun uuta somata koloonaga. Anutunon looloria koloonagati een, iikanon mono kilen ejemba esunana uugun kotakota toton koloonaga.

²⁶ Uumeleen alauruna, onononon kanagia nomonon ero Anutunon onononon, mono ii romononon? Onononon mamaganon balombaa momakooto somata mende menononon laligogi. Mamaganon ku-usunon qaganon esuhinagiawo mende

lalogi. Manjurugia mamaganon qabunagiawo mende lalogi. ²⁷ Kaen qaagoto, balon ejembanon onoon mogi uugia qaa ejemba omaya koloojuti, Anutunon mono onon iikaanja meweengon onono. Balombaa momo ejemba geria ii gamu qen onono. Balon ejembanon onoon mogi looloria koloojuti, Anutunon mono onon iikaanja meweengon onono. Balombaa ku-usun ejemba geria ii gamu qen onono.

²⁸ Balon ejembanon jejewili ama onoma kangaiajon mogi kamaanqeqeta koloojuti, Anutunon mono onon iikaanja meweengon onono. Balon ejemba yonoo jaagianon somata koloojuti, iyonoo qabunagia men kamaan ano qaombaatiwajaan kamakamaata koloojuti, mono ii meweengon onono.

²⁹ Monon Anutuwa jaasewanon selia men ubabotiwaajan mono kaen meweengon onono. ³⁰ Anutunon nemun koma onoma unuano Kraist Jiisawo qokotaan laligon kotiinkeju. Inon Anutuwa momakootoya qaita mon ninisaano momakejon. Kraistnon downana men qaanana jen tegoro solananin laligojon ano tak koton nonono soraaya koloojon. ³¹ *Buqa Terenon qaa mon kokaen oogita eja, “Monon selia men ubaati, inon mono Pon moma mujiwajaan ama selia men uba.” Qaa iikawaa so anin sokombaa. Kian.

2

Kraist maripoonon komurotiwaa qaaya jewe.

* **1:31:** Jer 9.24

¹ Uumeleen alauruna, niinon onoonon kan Anutuwaa kania nanon jen asarin onombeti, ii qaana naan siinsiinawo koloowaatiwaajon mende jen laligowe me balombaa momakooto uuta gendeema iikanon selena mende men uma laligowe. ² Niinon onoo batugianon momo morota kuuya goraayanon ama Jiisas Kraistwaa qaaya ano maripoonon komurotiwaa kania iikayadeen moma koton ii jen seimambaajon qaa somongowe.

³ *Qaa kaen somongon onoonon kaweti, kamban iikanon eja looloria koloon jenena mamaga ororo keena moma laligowe. ⁴ Niinon Buja qaa jen asarin onombeti, ii momakooto somataa kele qaa kanon mende injion laligowe. Ii qaagoto, Uja Toroyanon sololoon onono esunmumuyanon uugianon inaawaatiwaajon kaparan koma qaa injion laligowe. ⁵ Balon ejembawaa momakootogianon qaagoto, Anutuwaa ku-usunganon nemun koma onono moma laariwutiwaajon kaparan koma laligowe. Kian.

Uja Toroyaanon momakooto ii qaita mon.

⁶ Niinon kilen uumeleen alauruna akadamu-giawo laligojuti, iyonoo batugianon rabe Anutuwaa momakootoya keemeya ii saanon amin momakejon. Balombaa momakootoyaga mende amin momakejon. Balona balona galen koma onoma laligogi ku-usunganon qaombaati, iyonoo momakootogia ii kaanagadeen mende amin momakejon.

* **2:3:** Apo 18.9

⁷ Ii qaagoto, Anutuwaa momakooto aasangoya mono ii aminj momakejon. Anutunonj Siwe namo mende mokolonj orono iikanonj waladeenj arenja kokaenj ama somonjoro, “Ejembanonj kanagenj kolonj akadamu mokoloowutiwaajonj mono momakootona qaita monj ii injisaamana.” Kaenj jenj ii aasangoyanonj ano ero. ⁸ Balombaa eja ponja ponja laligonj kougiti, iyonjononga monjonj momakooto ii mende moma kotooro. Ii moma kotowuyagati eenj, Ponjana asamararawanjo ii maripoononj mende qegi komunaga. ⁹ *Momakooto qaita monj kawaajonj qaa kokaenj oogita eja,

“Monjonj iwoi ii jaa gejianonj mende iima moro. Iikawaa momoyanonj mombaa uutanonj mende kolooro moroto, ejemba Anutu uugianonj jopagonj munkejuti, iyonjoojonj ii mono mozozonjonj anota eja.”

¹⁰ Balonj ejemba iwoi ii mende moma titou laligogito, Anutunonj ii mono Unjaya wasiro nonoonjonj ninisaano moninj. Iiononj qaa kuuyaa kania monjgama mokolonjkeja. Anutuwaa momo keemeya kaanjagadeenj modaboroji, iiononj mono ii sololonj nonono moninj.

¹¹ Mombaa uuta monjonj mende moja. Uutaa unjaya iinondeenj mono ii moma yagoja. Kaanjadeenj Anutuwaa uuta ii monjonj mende mojato, Anutu iyanjaa Unja Toroya iinondeenj ii moma yagoja. ¹² Nonononj balombaa nanamemenj bologaa omeya monj mende bunja

* **2:9:** Ais 64.4

qen aoninto, Anutunonj iwoi kalen nononoti, iikawaa kania mobombaajonj mono iyanjaa Unjaya wasiro uunananonj kemerota laligojonj.

¹³ Iikawaa kania keemeya ii ajoroonj aminj momakejonj. Balonj ejembanonj momakootogiaa qaganonj qaa kuma nonongj iikawaa so ii mende aminj momakejonj. Kaen qaagoto, Unj Toroyanonj qaa kuma nononoti, iikawaa so mono uuwaa qaa honj gosininj sololoonj nonono jenj asarinkejonj.

¹⁴ Unj Toroyanonj sololoonj nonono qaa ii kaenj gosijonj eenj, kania mono mokoloonj moma asariwonjatiwaa so kolooja. Kawaajonj Unj Toroyanonj daenj yonjoo uugianonj mende laligoro eenj lanj laligojuti, iyonononj Anutu Unjyaa bunj ii moma anjonj kombombaajonj amamaankeju. Yonononj Bunj iikawaajonj mogi qaa motoya kaanja kolooro kania moma asariwombaajonj amamaaju.

¹⁵ Yonononj amamaajuto, Unj Toroyanonj sololoonj nononji eenj, mono qaa kuuyaa kania gosinj jenj tegowonjatiwaa so koloojonj. Kaen koloojonto, uumeleenj ejemba mombaa kania ii balonj ejemba kuuyanonj tororo jenj tegowombaajonj amamaankeju. ¹⁶ *Iikawaa kania ii Bunj Terenonj kokaenj oogita eja,

“Pombaa uumomoya ii eja monjonj monj mende moro.

Kawaajonj monjonj ii qambanmamban mubaatiwaa so qaago.”

Monjonj ii mende moroto, nonononj Kraistwaa uumomoya menj laligojonj. Kianj.

* **2:16:** Ais 40.13

3

Anutuwaa gawonj meme ejemba

¹ Oo uumeleen alauruna, onjo naamade kaanja Kraistwo qokotaan nangi. Kawaajonj niinonj onjo balombaa nanamemenj metetereenkejutiwaa tani Buja qaa jenj asarij onjoma batugianonj laligowe. Unja Toroyanonj sololoonj onjono laligojutiwaa tani kaanja injjomambaajonj amamaanj laligowe.

² *Niinonj qaa moma asariwutiwaa so aju apuya kaanja unjuginj laligowe. Nene honja nenetaa so mende koloogitiwaaajonj qaakeemeyaii mende onjombe. Kambanj iikanonj nene honja newombaa amamaagi ano kambanj kokaamba kaanja gadeenj ii saanonj mende nenkeju.

³ Onjo toroqenj balombaa nanamemenj bologa metetereen laligoju. Onjo uugianonj uunonj junjunj moma anjowowo ama qaa jejegianonj nuuguna guuguwe amakeju. Kaenj anji uu selwaa siingia kombombanja bologanonj galenj koma onjono uumeleembaa gadokopa ejemba omaya yonoo tanigiaenj koloonkeju. ⁴ *Tosaanja onjononj kokaenj jenkeju, “Nono Poolwaanonj qaa otaankejonj.” Tosianonj kokaenj jenkeju, “Nono Apoloswaanonj qaa otaankejonj.” Kaenj kaenj jenj mono balonj ejemba omaya koloonkejutiwaa tani kaanja laligoju.

⁵ Apolosnonj moroga kolooja ano Pool niinonj moroga koloojenj? Norononj mono Anutuwaa gawonga menj laligojo. Ponjonj noroojonj gawonj

* **3:2:** Hib 5.12-13 * **3:4:** 1 Kor 1.12

anya anya noronoti, iikawaa so ilaany ononi uugia meleema Ponj moma laarinj laligoju.

⁶ *Niinonj kota komowe Apolosnonj apu men kanj iikanonj maaroto, Anutunonj mono kondooro toomorianj kolooro. ⁷ Kawaajonj komoroti, iinonj qatawo mende kolooja. Apu maaroti, iinonj kaanagadeenj qatawo mende koloojato, Anutunonj kotuegoro toomorianja kouma somariinkejuti, iinondeenj mono qabunayawo kolooja. ⁸ Kaenj koloojato, komomakejenj ano apu maamakeji, norononj mono so motoonngo kolooyo. Motoonngo koloojoto, ii kilenj tawanara ii mono gawonara menkejotiwaa so anya anya mewota.

⁹ Norononj Anutuwaawo gawombaa nenawoita koloonj iwo gawonj menkejo. Onoo uugia ii Anutuwaanonj molalenj kaanja kolooro komakoomo gawonja kanonj menkeja. Anutunonj miri kaanja uugia inaanj mindirinj onono kotiinj waamakeju. ¹⁰ Anutunonj kalenmorianj nonoti, niinonj iikawaa so miri memewaa momo eja kaanja koloonj Anutuwaawo tando kombombanja uugianonj kuunj komowe monjonj iikawaa qaganonj miri menkeja. Saanonj menkejato, motomotoonj nonononj miriwaa gawonja awaagadeenj mewonjatiwaa so koloojonj. Iima kotonj mewonjatiwaaonj mono jaa galenj menj aowonja. ¹¹ Uuwaa tandoya ii Jiisas Kraist. Niinonj ii mono uugianonj komowe monjonj momalaariwaa tando monj mokoloomambaaonj amamaawaa.

¹² Tando motoonngo koloojato, iikawaa qaganonj tosonianj mirigia goul silwanonj me jamo

* **3:6:** Apo 18.4-11, 24-28

honɣiawo tosaɳa kanonj menkeju. Tosianonj mirigia gere kasanonj, towo boonj sejanonj me ganonj menkeju. Silinana kaen me kaen nama menkejonj eenj, ¹³ uuwaa gawonanaa honjanonj mono iyaɳa iyaɳa asuganonj asugiwaa. Ponjonj kambananonj kanj kuuro iikanonj mono miri merotiwaa esuya luluumbaa. Miri esunananonj mono Anutuwaa gere bolananonj asugiro jenj kamaaro honjanonj asuganonj iibombaa so koloowaa. Gere iikanonj mono motomotoonj nonoo mirinanaa tania honj ii anɣotetenonj ama gosiwaa.

¹⁴ Gerenonj jenj miri kuuya gosinj onono megij honɣianonj kotiinj nambuyati eenj, iyonjononj mono gawonɣiaa tawaya buɳa qen aowuya. ¹⁵ Tosianonj mirigia megij honɣianonj jenj kamaawuti eenj, iyonjononj mono tawa qaagoto, tiwitiwilaa mokoloowuya. Ii mokoloowuyato, iyaɳgio kilenj Siwewaa buɳaya laligowuya. Gere bolanonj jenj onoo iikawaa tani uuguwombaajonj janjarinj riinj kok konɣi Anutunonj metogonj onono Siwenonj ubuya.

¹⁶ *Onoanɣio Anutuwaa Buɳa jigo (tempel) koloogi Anutuwaa Unayanonj uugianonj laligoji, ii moju me qaago? ¹⁷ Anutuwaa Buɳa jigoya ii kowoga kolooji, iikawaa so onononj soraaya kolooju. Kawaaajonj monjonj Anutuwaa jigo menj boliji eenj, Anutunonj mono iyaɳa menj bolinj mubaa.

¹⁸ Monjonj anaa balonj momoya otaanj tiligonj aowabo. Onoo batugianonj monjonj iyaɳaajonj

* **3:16:** 1 Kor 6.19; 2 Kor 6.16

moro “Balombaa momakooto uuta menj laligojen,” jeji eenj, iinonj mono wala uuta qaa koloonj iikaanja kanonj momakooto honja mokoloonaga.

19 *Anutunonj balombaa momakooto uuta iikawaajonj moro uugia qaa yonoo qaaga kolooja. Iikawaa qaaya Buña Terenonj kokaenj oogita eja, “Anutunonj momakooto uuta menj laligojuti, ii gbadoonj onono iyangiaa momo aingianonj sipasipa koma osiwuya.” 20 *Kawaa qaaya monj ii kokaenj eja, “Ponjonj momakooto ejemba yonoo momo arengiaajonj moro omaya kolooja.” 21 Kawaaajonj onoononga monjonj mono ejemba nonoojonj ama selia menj ubabo. Kuuya nonononj mono onoo bunaga koloojonj.

22 Pool, Apolos, Piito* nonononj mono onoo bunaga koloojonj. Ejemba balonj so laligojonj, nonononj mono kuuya onoo bunaga koloojonj. Kawaaajonj saanonj qaa ii me ii gosinj menj iikaanja kanonj laaligogia laligowuya ano koomugia komuwuya. Kambanj kokaamba laligojonj, kuuya nonononj mono onoo bunaga koloojonj ano kanagenj gawonj meme ejemba laligowuyati, iyonononj mono kaanagadeenj onoo bunaga koloowuya. 23 Kaenj koloonj ononjonto, onononj Kraistwaa bunaga koloogi Kraistnonj Anutuwaa bunaga kolooja. Kianj.

4

Nono Kraistwaa aposoluruta koloojonj.

* 3:19: Job 5.13 * 3:20: Ond 94.11 * 3:22: Piito qata monj Siifas

¹ Kawaajon ejemba kuuyanon mono nonoonon kokaen mogi sokombaa: Kraistnon jen koton onono gawonja menkeju. Anutunon qaaya aasangoya nonono bunanana kolooro galen komaakejon. Nononon miri galenaa tani kaanja koloojon. ² Galen yonoo togianon miri iwoiya galen kombutiwaajon borogianon anji, iinon mono qaa wana kokaen kaparan koma jen koton onomakeja, “Gawongia mono metegetetana qaa nama pondan menj laligowu. Membiriqembiri mende ambu. Kaen mokolon onombe sokombaa.” ³ Korint ononon me balombaa qaa jake mombaa galenanon nii gosin jen tegon nombuyagati een, niinon mono qaa iikawaajon mobe kamaanqeqeta toton kolooja. Neeno kaanagadeen neenaa qaana mende jen tegojen. ⁴ Uuna gosin qaa mon mende mobe menj bimonon nonjato, iikawaajon kilen solana mende koloojen. Ejembanon qaagoto, Pononon mono noo qaana gosin jen tegon nomakeja.

⁵ Kawaajon onon mono kamban kokaamba mombaa qaaya mon ii mende jen tegowu. Pononon kambana ano kan kuuwaatiwaajon mono mambombu. Mamboma laligogi iikanon kan qaa iwoi mesangogita eji, ii mono asasaganon isaano asuganon asugiwaa. Iinon kan ejemba uunana menj asariro nanamemenanaa kanianon asuganon asugiro iibaa. Nanamemenanaa kania iima motomotonon gosin nonono Anutunon mono iikawaa so kamban iikanon mepeseen nononaga.

⁶ Oo uumeleen alauruna, onon juma jabaarambaran ama lan leele aron qen nama

utama aonkeju. Kaen laligowubotiwaajon mono Apoloswo noro romongon noroma onjoangiaa aingia mesaon qaa kokawaa kania moma kotowu, “Bunq qaa oogita eji, ii mono mende uuguwu.” Qaa ii moma kotogi uugianon ero ten koma qeangowutiwaajon sundunara kaen oojen. Ii neena ano Apolos noroo kananara gosin romongon moma asariwutiwaajon oojen. Deendeengianon kaen tegowaa.

⁷ Balombaa iwoi mononon mono mende men letoma gono tosaana unuugun qaita mon koloonaga me qaago? Ii qaago. Iwoi kuuya en gonji, ii mono Anutunon kalen gono bunq qen aona me qaago? Ii kalenga bunq qen aonati een, mono naambaajon kalen ii qakooma selega een men umakejan? Ii mende sokonja.

⁸ Iwoi kuuya men laligowombaa siina mojuti, ii en onondaboroja. Anutunon Siwe kowianonga kalena kalena maama onono simbawonawo kolooju. Nononon mende ilaan ononin onjoangio kilen momalaariwaa kin pon kaana kolooju. Onjoangiaajon kaen romongon aaju. Oo onanon onjo kin koloogi sokonaga. Kaen koloogi nononon mono kaanagadeen eja ponjurugia koloon onoo koorongianon saanon motoon selenana men uma awelegon aowonaga. Niinon kaen ambombaa siina mojen.

⁹ Niinon kaen mojento, ananaa kanianana iibe tani kokaen kolooja: Anutunon aposol nono kuun nonono ejemba jaagianon kamaanqegeta toon koloon laligojon. Ejemba unugi komuwutiwaajon jen tegogitiwaa tania asuganon kema kaniin lan qama gamu qen nonomakeju. Iwoi

ii-iita qaita monj kolooniŋ balonj so yoŋoo toya ano Siwe jakeya jakeya yoŋoo ponj qerewenja gajoba yoŋononj mono jaagianonj niniima kotonj niniigigiinjeju.

¹⁰ “Kraistwaajonj nama uuta sooro laligoji,” noojonj kaenj jenkejuto, onononj Kraistwo nama momo ejemba akadamugiawo koloojutiwaa tani koloaju. Niinonj looloria koloojento, onononj “Ejemba kotiga koloojonj,” jenkeju. Ejembanonj onj goda qen onomakejuto, noojonj mogi kamaaro jejewili ama nomakeju. ¹¹ Kamban koi kaanjonj kaanagadeen nembanewewaa komun apuwaajonj moma opo walaga junjuranja mouma laligonin manjanonj lanj nunugi duŋ mirinana qaa laligonj toroqen kema kankejonj.

¹² *Ananaa boronananonj seleqege gawonj menkejonj. Ejembanonj lanj qasuaan nonomakejuto, nonononj mono kotuegon onoma yoŋoojonj qama koolinjejonj. Sisiwerowero ama nonomakejuto, nonononj mono ii moma mokosinjonj kaparanj koma laligojonj. ¹³ Uuqege qaa tokoronkota jen nonomakejuto, nonononj mono gumbonjonjonj qaganonj sosooda meleemakejonj. Nonononj balombaa gojejera ronja kaanja kolooniŋ balonja balonja yoŋononj sisinana menj gema nununjeju. Kaanja laligonj kouma kamban koi kaanjonj kaenj toroqen laligojonj.

¹⁴ Gamu qen onomambaajonj qaa koi mende oojento, wombo meraborauruna kaanja mono qambanmambangia onomambaajonj mojenj.

* **4:12:** Apo 18.3

15 Momalaariwaa boi 10,000 yoŋonoŋ Kraistwo qokotaan kalan koma kuma oŋombuyagati een, ii kileŋ niinoŋ mono Kraist Jiisaswo qokotaan Oligaa Buŋa jeŋ asariŋ maŋgia koloowe uugia meleenŋi. Kawaajoŋ maŋjurugia mamaga mende laligoju.

16 *Kawaajoŋ uugia kokaen kuun oŋonoŋ: Niinoŋ sili amakejeŋi, iikawaa so oŋonoŋ mono noo silina ii otaan laligowu. 17 Niinoŋ silina Kraist Jiisaswo qokotaan ama meŋ baloŋa baloŋa liligoŋ uumeleen kanageso so kuma oŋomakejeŋi, iikawaajoŋ mono duduuwubo. Niinoŋ kawaajoŋ ama wombo merana Timoti wasiwe oŋonoŋ kawaa. Iinoŋ niwo pondan laligoŋ Pombo qokotaan nama kan kanana jeŋ koma gbiliŋ oŋombaa.

18 Oŋoonoŋga tosia yoŋonoŋ niinoŋ oŋoonoŋ mende kawenaga, kaŋa moma selegia mepe-seen jaba-arambaran ama lan laligoju. 19 Kaen laligojuto, Pombaa siinanon nooŋon “Kemba!” je-waati een, mono uulaŋawo oŋoonoŋ kamaŋa. Kamaŋati, kambaŋ iikanon jaba-arambaran ejemba yoŋoo ku-usuŋgiaajoŋ qisiŋ oŋombe jokoloogi momaŋa. Selegia meŋ uma qaa somasomata lan jeŋkejuti, ii niinoŋ mobe kamaanqeeta koloŋkeja. 20 Anutuwaa bentotoŋ ii qaagadeen jejetaa iwoiga qaagoto, hoŋa ii Anutuwaa ku-usuŋa. Iikanon mono nemuŋ koma nononja.

21 Kawaajoŋ uugia mende meleema lan laligowuyati een, niinoŋ mono koobiŋ meŋ kan qaanon oŋootimaŋa. Uugia meleembuti een, mono uubonjon qaganon uujopa ama

* 4:16: 1 Kor 11.1; Fil 3.17

oŋomambaajon kamaŋa? Qaa woi ii gosin noojon siingia nomaen mojuŋi, ii mono moma gosin nijowu. Kian.

5

Moŋnon serowilin anoti, ii mono batugianonga konjombu.

¹ *Qaa moŋ kokaen jegi noo gejananon kemero: Tosianon uumeleen kanageso batugianon serowilin amakeju. Moŋnon maŋaa embia meŋ laligoja. Serowilin kaŋa ii uumeleembaa gadokopa ejemba yoŋoo batugianon kaŋagadeen moŋ mende eja. ² Moŋnon kaen ano oŋo kilen selegia meŋ uma lan jaba-arambaran amakeju. Ii mende sokonjato, siliaa wosobirinon mono meŋ komuŋ oŋono sokonaga. Kaen ama saanon eja siŋgisongo kaŋa anoti, ii mono batugianonga konjoŋgi seleenŋen kamaabaa. Ii nomaen ama mende otaaju?

³ Niinon oŋanon oŋoononga koriganon laligowe selenamende iimakejuto, kilen uŋananon mono oŋowo laligoja. Moŋnon nanamemen jekania boorongoŋa anoti, niinon mono iwaa qaaya gosin batugianon laligojeniwaa tani moma jeŋ tegon kokaen jeŋen: ⁴ Oŋo mono Poŋnana Jiisaswaa qatanon ajoajoroo anŋi noo uŋananon oŋowo toroqero Poŋnana Jiisaswaa ku-usuŋanon nemuŋ koma oŋono ororon nama qaaya jeŋ mono kokaen somoŋgowu: ⁵ Satanon seliaa siin kombamba bologa qero kamaawaatiwaajon mono

* 5:1: Dut 22.30

gema qeŋ muŋ iwaa borianonŋ anŋi mindinŋonŋ mubaa. Mindinŋonŋ muro looriŋ uuta meleeno Anutunonŋ hamo qeŋ muŋ Pombaa kambananonŋ unŋaya metogoro Siwewaa buŋa koloonaŋa.

6 *Selegia meŋ umakejuti, ii awaa qaago. Ono qaa woi koi moma yagowu, “Yiist kitia melaa apuwo mindiriŋ flauanonŋ aniŋ meŋ somariiro dis saa qeŋkeja. Kaŋagadeeŋ bao woosoya kaambogawo kanonŋ jumakeji, iikanonŋ mono busia kuuya meŋ bolinŋkeja.”

7 *Qaa iikawaa so onŋ flaua dis soraaya kaŋa koloogito, siŋisiŋgowaa yiistya monŋ ii qaronŋ kaŋa batugianonŋ kouma inŋinŋkeja. Kuuya boliwubotiwaajonŋ mono yiistgia walaga ii gosinŋ utegowu. Eja ii wooso kaambogawo kaŋa otaanŋ mono duŋanonŋ mombo yambu gbiliaa flaua dis soraaya kaŋa koloonŋ laligowu. Kianŋkomu kendonŋ kambananonŋ lama siimolonŋ oonŋ bered yiistya qaa neŋkejuti, iikawaa so Kraistnonŋ ananaa kianŋkomu lamanana kolooro qegi komuro. Kawaajonŋ onŋ saanonŋ flaua dis soraaya yiistya qaa kaŋa koloowu ano mombo oyanboyanŋ uutanonŋ kouma laligowu.

8 *Kraist komurotiwaajonŋ mono korisoro kendonŋ ama laligowoŋa. Yiist me wooso kaambogawo ii nanamemeŋ bologa umaqenŋkamaanŋqenŋawo. Iikawaa qaganonŋ mono korisoro kendonŋ mende ambonŋa. Kawaajonŋ mono gbiŋgbaonŋ mesaonŋ qaa honŋa otaanŋ bered

* 5:6: Gal 5.9 * 5:7: Eks 12.5 * 5:8: Eks 13.7; Dut 16.3

yiistya qaa kaanja koloon iikawaa qaganon korisoro kendon ama laligowonja.

⁹ Niinon Buja Tere oon onoma kokaen injiowe: Ono serowilin amakejuti, iyonowo mono ainjolon mende rama amin mobu. ¹⁰ Balonon uugia mende meleema nanamemen bologa amakejuti, iyonoojon qaa ii mende oowe. Yononon serowilin ama iwaiwaa dogo koloon menjo mewombaajon koposongonkeju. Iwoi kalugon yongoro menkeju ano tando lopion waegia men mepeseen onmakeju. Yonoojon ama kaen oon onombenagati een, onono mono balonon laligowombaajon amamaawuyaga.

¹¹ Yonoojon qagoto, kania kokaembaajon qaa ii oon onombe: Monon anja qata uumeleen ala jen kilen serowilin anja me iwaiwaa dogo koloon menjo memambaajon koposongonkeja me tando lopion waeya men mepeseenkeji, iwo mono ainjolon mende rama amin mobu. Momalaari tuun onoo batugianon monon mepaqepae amakeja me apu kotiga nen enkalolon amakeja me iwoi kalugon yongoro menkeji een, iwo rama nembanene mon mende newu.

¹² Seleengen laligojuti, niinon iyonoo qaagia mende jen tegonkejen. Ii noo gawonga qaago. Ono kaanagadeen kanageso kuuya yonoo qaagia qaagoto, uugia meleema sopa uutanon laligojuti, mono iyonoo qaagia iikayadeen gosin jen tegonkeju. ¹³ *Seleengen lan laligojuti, Anutunon mono iyonoo qaagia gosin jen tegowaa. Kawaajon mono Buja qaa kokawaa so ambu, “Eja

* **5:13:** Dut 13.5; 17.7

bologa ii mono batugianonŋa konjombu.” Kianŋ.

6

Uumeleenŋ alagia ii seleenŋenŋ yonŋoo qaa jakeyanonŋ mende ambu.

¹ Uumeleenŋ ejemba batugianonŋ monŋonŋ alia qaa jakeyanonŋ amambaajonŋ moji eenŋ, iinonŋ Anutuwaa ejemba soraaya unjuugunŋ ejemba doogoya yonŋoo jaagianonŋ keno mende sokonja. Qaago! Uumeleembaa gadokopa ejemba ilaanŋ mubutiwaaajonŋ qisinŋ onŋono gamuyawo kolooja.

² Anutuwaa ejemba soraaya nonononŋ kantria kantria yonŋoo qaagia gosinŋ jenŋ tegowonŋati, ii modaboroju. Onŋo balonŋ kuuya yonŋoo qaagia jenŋ tegowombaa so koloojuti eenŋ, mono nomaeŋ ama qaa melamelaa gosinŋ jenŋ tegowutiwaa so mende koloowuyaga? Onŋo mono onŋanonŋ iikawaa so kolooju. ³ Uumeleenŋ ejemba nonononŋ Siwe gajobaurunana yonŋoo qaagia gosinŋ jenŋ tegowonŋati, ii modaboroju. Iikawaa so koloojonŋi eenŋ, balonŋonŋ laaligowaa qaaya ii mono afaanŋonŋ gosinŋ saanonŋ jenŋ tegonkebonŋa.

⁴ Kawaajonŋ balonŋonŋ laaligowaa qaaya batugianonŋ koloonkeji, qaagia ii mono naambaajonŋ seleenŋenŋ yonŋoo qaa jakeyanonŋ uma jenŋ tegowutiwaaajonŋ qisinŋ onŋomakeju? Uumeleembaa gadokopa ejemba batugianonŋ jejewili ama onŋomakejuti, iyonŋoojonŋ kilenŋ qaa kambaŋanonŋ mogi umakeja. Ii mende sokonja.

⁵ Qaa ii gamu qenŋ onŋomambaajonŋ jejenŋ. Moma-laari ejemba onŋoo batugianonŋ qaa eji, onŋoononŋa mombaa momakootoya sokono qaa ii saanonŋ

jen tegowaatiwaa so kolooja me qaago? Mono saanon batugianonga eja kaanja mokoloowu. ⁶ Qaago tani kolooro uumeleenj ala monjon alia seleenjenj yonoo qaa jakeyanonj amakeja. Kaen ama ejemba Anutu mende moma laarijuti, mono iyonoo jaagianonj kema qaa gawombaajonj qisin onjmakeja. Ii mende sokonja.

⁷ Batugianonj qaa jakeyanonj ama aonjkejuti, iikaanja kanonj mono onjonganja kamaanj unjuro Kraistwaa qabunayanonj mono kamaanjeqeta kolooro laligoju. Ejembanonj menj bolinj onjngi uugia kawaajonj waaro qaanonj ama onjngi Anutuwaa jaanonj mende sokonja. Tiliqili ama iwoigia horonj megij onj kitia mende meleema onjngi iikaanja kanonj Kraistwaa kanianonj mono akadamuyawo koloowaa.

⁸ Onj Kraistwaa qata kokaen menj bolinjkeju: Mono onjonganj tiliqili ama ejemba menj bolinj onjoma iwoigia horonj menjkeju. Uumeleenj alaurugia yonoojonj kaanagadeen ama onjmakeju.

⁹ Ejemba irinqirinja yonononj mono Anutu bentotonjaa uutanonj uma dunj mende mewuyati, ii moju. Nanamemengianonj mono tiligonj aonj jinjanj ambubo. Tosianonj serowilinj ama tando lopionj waegia menj mepeseenkeju. Tosianonj loemba laaligo uugunj olonkaju amakeju. Tosianonj monembaajonj lanj agiminj aonj laligoju ano eja iyanjarodeen emba iyanjarodeen agiminj aonj laligoju. Kaanja yonononj mono Anutuwaa bentotonjaa bunja mende koloaju.

¹⁰ Tosianonj yongoro menj iwoiwaa dogo koloonj menjo mewombaajonj koposongonkeju.

Tosianon apu kotiga nen enkalolon ama lan mepaqepae amakeju. Tosianon iwoi kalugon yongoro menkeju. Ejemba kaananon mono Anutuwaa bentotonu bunu mende qen aowuya. ¹¹ Onoononga tosiannon wala iikaanu laligogito, kanagen Ponana Jiisas Kraist bunu qen aogi sayanon songbama tak koton onoma iwaa qatanon soraaya koloogi. Men solananin onono Anutunanaa Unayanon mono inaan onono dinon laligoju. Kian.

Sele busugianon Anutuwaa jigo kowoga koloaja.

¹² *Niinon iwoi kuuya saanon memanatiwaa so kolojento, iwoi kuuyanon mono mende men qeangon nombaa. Iwoi kuuya saanon memanatiwaa so kolojento, iwoi mononon ponu koloon nombabotiwaajon galen men aonkejen. ¹³ “Nene ii nenegadeen. Ii korojonanaajon raja. Korojonana ii nembanene nenin kemebaatiwaajon raja.” Mononon kaen jenagato, Anutunon mono nene ano korojon ii motoon jen tegoro qaombaota. Sele busunana ii serowilin ambombaajon qaagoto, Pombaa gawona mewombaajon ama raja. Kaen raro ano sele busunana qeangowaatiwaajon nene iwoi nono-makeja. ¹⁴ Anutu iyanu ku-usunanon Pon men gbiliro koomononga waaroti, iinon mono nono kaanagadeen men gbilin nonono waabona.

¹⁵ Onoo sele busugianon Kraistwo toroqen iwaa sele kitia kolojuti, ii moju me qaago? Kawaajon niinon Kraistwaa sele busu kitia mon

* **6:12:** 1 Kor 10.23

menj kana somata embawo qokotaamaña me qaago? Ii qaago totoonj! Mono yamagenj!
¹⁶ *Anutunonj qaaya kokaenjerota eja, “Yorononj mono sele busu motoonjgo koloowao.” Kawaa-
 jonj monjonj kana somata embawo qokotaaji,
 iinonj mono iwo sele busu motoonjgo koloowaota.
 Ii moju me qaago? ¹⁷ Motoonjgo koloowaoto,
 monjonj Pombo qokotaaji, iwaa unjayanonj mono
 Pombaa Unjyawo mindiroto motoonjgo koloonj
 laligowaota.

¹⁸ Serowilinj ii mono misinjonj mesaowu.
 Singisonjgo tosaanja ii me ii amakejonj, ii kuuya
 mono selenanaa seleengenjonj koloonjkeja.
 Monjonj serowilinj amakeji, iinonj mono iyanjaa
 selia menj bolinj singisonjgo amakeja. ¹⁹ *Sele
 busugianonj mono Unj Toroyaa Bunj jigoya
 (tempel) kolooja. Anutunonj Unjaya onono bunj
 qenj aogi uugianonj laligoja. Kawaajonj onjonganjaa
 bunj mende koloojuti, ii moju me qaago?

²⁰ Onjonganjaa bunjaga qaagoto, Kraistnonj iwoi
 somatanonj sewanjia mero iwaa bunj kolooji.
 Kawaajonj selegianonj mono nanamemenj soraaya
 anj Anutuwaaw qabunjanonj seinj kembaa. Kianj.

7

Loemba ano gbaworo saranj laaligo rara

¹ Onj qaa tosaanja onj qisigiti, ii menj asari-
 manja. Ejanonj emba mende menj gbaworoga
 laligoji, ii saanonj. ² Ii awaa koloojato, sele
 busuwaa siinjonj serowilinj ambubotiwaajonj

* **6:16:** Jen 2.24 * **6:19:** 1 Kor 3.16; 2 Kor 6.16

onjo motomotoonj mono anja anja loemba agiminj aonj laligowu. ³ Ejanonj mono embiaa siinja so loemba laaligowaa arenja otaawa. Embianonj kaanagadeenj mono loyaa siinja otaanj laligowa.

⁴ Embiaa selianonj mono anjaa bunaga mende kolooro anja ii mende galej komakejato, loyanonj ii galej komakeja. Loyaa selianonj kaanagadeenj anjaa bunaga mende kolooro anjasiri mende galej komakejato, embianonj ii galej komakeja.

⁵ Kawaajonj oroangara mono mende anjonj koma aonj laligowao. Yanjorodeenj uumotoonj ama pondanjamakooli gawonj mewojonj saanonj anja anja laligowaoto, kambanj tosaanja kaenj laligonjo mono mombo mindirinj motoonj laligowao. Uugara saanonj mende galej koni Satanonj angobato menj orono singisonjononj kamaanj uruwabotiwaaajonj mono iikaenj ama laligowao.

⁶ Kaenj ambaotiwaaajonj saanonj jejento, jojopan qaa kaanja ii mende ama onjonjen. ⁷ Niinonj ejemba korebore nii kaanja masaranja laligowutiwaaajonj mojento, onjo tosaanja Anutuwaawaa gawonj memewaa momo kalenj kaanja ii mende menj laligoju. Anutunonj momo kalenja mendeeno motomotoonj nonononj ii me ii anja anja bunja qen aonj laligojonj.

⁸ Loemba mende koloonj malo laligojuti, onjoonj kokaenj jejen: Onjononj nii kaanja toroqen loemba mende koloonj solanja laligowuti, ii mono awaa kolooja. ⁹ Awaa koloojato, loemba koloowombaa uugia gere jero laligowubotiwaaajonj mono saanonj loemba koloogi afaangowaa. Kawaajonj yonjononj uugia

galen kombombaajon amamaajuti een, mono saanon loemba koloowu.

¹⁰ *Loemba laligojuti, onoojon kokaen jen kotojen, niinondeen qaagoto, Ponnon ano mono qaa koi jeja: Embianon loya mende mesaowa.

¹¹ Kaen jejato, kilen loya mesaowaati een, mono eja mon mende men een laligowa me loyawo mombo amin moma somonjon aon laligowao. Kaanagadeen loyanon embia mende mesaowa.

¹² Ii Pombaa qaagato, loemba tosaana onoo gejanonogia ii Ponnon mende jejato, neeno ii kokaen jejen: Uumeleen eja mombaa embianon uuta mende meleema kilen iwo laligomambaajon moji, iinon mono embia ii mende mesaowa. ¹³ Kaanjadeen uumeleen emba mombaa loyanon uuta mende meleema kilen iwo laligomambaajon moji, iinon mono loya ii mende mesaowa. ¹⁴ Iikawaa kania ii kokaen: Mombaa loyanon uumeleembaa gadokopa ejaga kolooro Anutunon ii kilen uumeleen embiawo qokotaajiwaajon ama tak koton muro soraaya kolooja. Kaanjadeen mombaa embianon momalaaria qaagoto, uumeleen loyawo qokotaajiwaajon ama Anutunon ii tak koton muro soraaya kolooja. Monnon soraaya mende koloonagati een, meraboragaranon mono Anutuwaasopa seleengen laligowuyaga. Kaen laligowuyagato, Anutunon motoon tak koton ononotiwaajon mono soraaya kolooju.

¹⁵ Soraaya koloojuto, monnon mende moma laarin loya me embia mesaomambaajon mojati

* **7:10:** Mat 5.32; 19.9; Maak 10.11-12; Luuk 16.18

eenj, mono saanonj mesaowa. Kaenj kolooro noo qaananonj uumeleenj alanana ii mende somongowaa. Anutunonj onjo luaenonj laligowutiwaajonj onjoono. ¹⁶ Emba, gii loga uu kuunj muna uuta meleembaa me qaagoti, ii mono nomaen monaga? Me eja, gii embaga uu kuunj muna uuta meleembaa me qaagoti, ii mono nomaen monaga? Kawaajonj mono luaenonj laligowu. Kianj.

Anutunonj onjoonotiwaa so mono toroqen laligowu.

¹⁷ Ponjonj motomotoonj onjo laaligogiaa arenj ano loemba me masaraja laligogi Anutunonj onjoonoti, iikawaa so mono toroqen laligonj laaligogiaa kania mende utegowu. Uumeleenj kanagesoya kanagesoya liligonj gomanj so kaenj jenj koton onjomakejenj.

¹⁸ Anutuwaa aiweseya eja mombaa selianonj kotogi laligoro kaanja oonoti eenj, ii mono kotomambaaajonj mende kaparanj komba. Anutuwaa aiweseya mombaa selianonj mende kotogi laligoro kaanja oonoti eenj, mono ii kotowutiwaajonj mende kaparanj komba. ¹⁹ Anutuwaa aiweseya selenananonj kotogita eja me mende eji, iikanonj Anutuwaa jaanonj iwoi omaya koloojato, jojopan qaaya tenj koma otaaninj iikanonj mono honjawo kolooja.

²⁰ Anutunonj onjoono kambanj iikanonj loemba me masaraja laligogiti, onjo motomotoonj mono iikawaa so toroqen laligowu. ²¹ Mombaa welenqege omaya koloona Anutunonj goonoti eenj, iikawaajonj mono majakaka mende ama

liligowa. Uuga meleema saanon solana koloon gawon mon mokolonagati een, ii mono saanon mokoloowa me uuga afaangoro saanon toroqen welenqege omaya liligowa.*

²² Ii kokaembaajon: Monnon welenqege omaya kolooro Ponnon kaen oono uuta meleeno singisonogoyaa kasia isano solana koloon liligoja. Kaaniadeen monnon solana kolooro Ponnon kaana oono uuta meleeno iyanaa aina qaagoto, Kraistwaa jeta ten kombaatiwaa kasanon nama wena qen liligoja. ²³ Kraistnon tawa somatanon sewangia mero liligojutiwaajon mono balon ejemba yonoo qaa baatanon kema keegia moma welenqegegia omaya koloon liligowubo. ²⁴ Kawaajon uumeleen alauruna, Anutunon onono kamban iikanon solana kasagia qaa me welenqege togiaa kasa gbadonon liligogiti, onjo motomotoon mono iikawaa so Anutuwaa jaanon toroqen liligowu. Kian.

Gbaworo saraṅ ano malo yonoo gejanono qaa-gia

²⁵ Emba saraṅ jumuna† onoo gejanonogia ii Ponnon mende jen koto ro mojen. Kawaajon Ponnon kiankomun nono qaana lan qaagoto, moma laarin nongi sokonjiwaa so jenkejeni, mono iikawaa so gosin neenaa momonanon kokaen jemaṅa:

* **7:21:** Qaa kawaa kania mon ii kokaen: Uuga meleema saanon solana koloon gawon mon mokolojani een, gii saanon toroqen welenqege omaya liligowa. † **7:25:** Olonkalu mende qegeta

²⁶ Kakasililin kambanja dodowijiwaajon eja gbaworo emba saran laligojuti, kuuya ononon mono iikawaa so toroqen laligogi awaa koloowaa. Kaen romonjojen. ²⁷ Emba men laligojani een, embaga mesaomambaajon mende janjarin riiwa. Embaga qaa masaranga laligojani een, mono embawaajon mende mongamba. ²⁸ Kilen emba mewaati, iikanon mono singisonjoyawo mende koloowaa. Kaanideen emba saranon eja mewaati, iinon singisongo mende ambaa. Singisongo qaagoto, iikaana ambuti, iyononon mono selegianon kakasililin mamaga mokoloowuya. Ononon ii mokoloowubotiwaajon mono anjon koma onomambaajon mojen.

²⁹ Kaen moma gejanonogia jejento, kilen qaa mon kokaen injomanja: Uumeleen alauruna, Pon kawaatiwaa kambananon torijiwaajon ama emba men laligojuti, ononon mono kaanagadeen kamban kokainonga kanain embagia qaa tani kaana koloon laligowu. ³⁰ Wosobiri moma saajuti, ononon mono mende saabutiwaa tani kaana koloon laligowu. Uugia qeangoro aisoojuti, ononon mono mende aisoowatiwaa tani kaana koloon laligowu. Iwoi sewana mejuti, ononon mono ii mende buna qen aowutiwaa tani kaana koloon laligowu.

³¹ Namonon kamban kokaamba aren otaan laligonkejuti, iikanon mono aliwaatiwaa so kolooja. Kawaajon balombaa ilawoilaya konkororo ama gawombaajon amakejuti, ononon mono iikanon uugia somonjonkejiwaa tani kaana

mende koloon laligowu.

³² Ono balombaa lombotaaon majakakagia qaa laligowutiwaajon mojen. Ejemba masaranga laligoji, iinon mono Pombaa ilawoilawaajon majakaka momakeja. Ii moma “Nomaen ambe Pombaa uutanon qeangoro sokonaga,” anaaon kaen jenkeja. ³³ Kaen jenkejato, emba men laligoji, iinon mono balombaa ilawoilawaajon majakaka momakeja. Ii moma “Nomaen ambe embanaa uutanon qeangoro sokonaga,” anaaon kaen jenkeja.

³⁴ Ponon leegen embianon leegen awarangon momoya horori uutanon deeno laligoja. Kaanideen emba loya qaa ano emba saran masaranga laligojaoti, iyoronon mono Pombaa ilawoilawaajon majakaka momakejao. Ii moma “Nomaen ambe unana ano sele busuna soraaya kolooro Pombaaon sokonaga,” iyangaraajon kaen jenkejao. Kaen jenkejaoto, eja men laligoji, iinon mono balombaa ilawoilawaajon majakaka momakeja. Ii moma “Nomaen ambe lonaa uutanon qeangoro sokonaga,” anaaon kaen jenkeja.

³⁵ Onoangia ilaan onomambaaon moma gejanono qaa ii ononjen. Ii tosaana kasa kaana somongon onombe lombo mokoloowutiwaajon qaagoto, kania kokaembaajon ii ononjen: Niinon ono nanamemen dindina otaan uudendeen qaagoto, pondan Pombo qokotaan nama kotiiwutiwaajon mojen. Kawaajon gejanono qaagia ii injiojen. Kian.

³⁶ Eja monon emba sarambo bunu qen aon

laliḡoḡo mesaomambaajon romoḡoḡi, iwaa goro qaa ii kokaen jemaḡa: Eja iikanon kokaen romoḡon jeja, “Emba ii meḡ sili awaa mende ama mumambo.” Kaen jero emba mewaatiwaa siḡa moma kotiiro embawaa gbania eja memewaa so kolooji een, iinon mono saanon siḡa otaan agimin aori sokombaa. Iikaḡa kanon siḡisongoyawo mende koloowaa. ³⁷ Mende koloowaato, ejanon emba ii mende mewaatiwaa qaaya aḡaa uutanon somoḡon moma kotiiji, iikawaajon kokaen jemaḡa: Moḡnon eja ii qanon mende kuuro osijato, saanon aḡaa siḡa otaaro qaa moḡnon mende somoḡoḡi, een, iinon mono saanon aḡaa siḡa otaan emba ii mende mewa.

³⁸ Kaen kolooro emba saraḡ mewaati, iwaa silianon mono dindiḡa koloowaato, ii mende mewaati, iinon mono kana awaa soro otaawaa. Kian.†

³⁹ Embanon loyanon jaawo laliḡowaatiwaa so

† **7:38:** 36b Eja moḡnon borata eja mumambaajon uuwoi moji, niinon iwaa gejanono qaa kokaen jemaḡa: Maḡanon kokaen romoḡon jeja, “Borana muḡ sili awaa mende ama mumambo.” Kaen jero borataa gbania eja memewaa so kolooro eja mumambaa siḡa moma kotiiji een, iinon mono saanon siḡa otaan eja muro mero sokombaa. Maḡanon iikaḡa kanon siḡisonggo mende ambaa. 37b Mende ambaato, maḡanon borata eja mende mubaatiwaa qaaya aḡaa uutanon somoḡon moma kotiiji, iikawaajon kokaen jemaḡa: Moḡnon maḡa ii mende kuuro osijato, saanon aḡaa siḡa otaaro qaa moḡnon mende somoḡoḡi een, iinon mono saanon siḡa otaan borata aḡon komba. 38b Kaen kolooro bora saraḡa eja mubaati, iwaa silianon mono dindiḡa koloowaato, ii mende mubaati, iinon mono kana awaa soro otaawaa. Kian.

menj aowaa qaayanonj somongoro laligojato, loyanonj komuwaati eenj, qaa iikanonj kaanjiadeen komuro saanonj eja siijanonj jewaatiwaa so mewaa. Uumeleembaa gadokopa ejaga qaagoto, eja Pombo qokotaaji, iigadeen mewaa. ⁴⁰ Saanonj eja menj korisoro qerewenja mokoloowaato, toroqen masaraja laligowaati eenj, mono uukoisoro honja mokolonj aisoonkebaa. Niinonj qaa ii gosinj kaen jejen. Anutuwaa Unyanonj noo uunanonj kaanagadeen laligoji, iikawaajonj mono kaen romongonj jejen. Kianj.

8

Nene tando lopiombaa nandun aanja ii newonja me qaago?

¹ Onjo nene tando lopiombaa nandun aanja kawaa tere oogi gejanono kokaen jemaña: Uujopanonj mono ilaan onombaa. Niinonjginonj jegi tosonianj kokaen jenkeju, “Kuuya nonononj tando lopiombaa kanagia moma yagoninj omayaa kolooja.” Qaa ii honjaponjaga kolooji, ii mojonj. Onjo momo kaanja jenj laligogi uugianonj waaro konjainj kaanja terereenj awelegonkeju. Kaen ama deema sisau laligoju. Kana qaa wana ii uujopa. Kana iikaanja kanonj mono ananaa uunana meagonj menj kotiinj aowonja. ² Monjonj “Qaa mombaa kania moma yagojenj,” ii jetanonj jeji, iwaa momakootoya honjanonj mono mende kolooro toroqen tompinj laligoja. ³ Ii qaanondeen jejato, monjonj Anutu uutanonj jopagonkeji, Anutunonj mono iwaajonj moro honja kolooja.

⁴ Nene tando lopion yonoojon nandun angiti, ii newonja me qaago? Qaa kokaen jenkeju, “Tando lopion ii ben hona mende laligojutiwaa kaisaregia kolooju,” ano qaa mon ii kokaen, “Anutu motoongonon laligoja. Alia mon qaago.” Qaa woi ii onjaga koloojaoti, ii mojon. ⁵ Qaa iikawaa kania ii kokaen, “Ome beja beja,” qagia kaen qamakejuti, ii mamaga laligoju. Sombinon me balonon laligojuti, ii saanon mende mojon. Onanon omejiilan, ben ano eja pon ii mamaga laligoju.

⁶ Ii laligojuto, ii kilen Anutu motoonggo iinondeen ananaa bejnana ano Manjana kolooja. Iinon iwoi kuuya mokoloo asugiro. Laaligonana iwaajon laligowombaajon ama nonono laligojon. Kaanagadeen Pon motoonggo Jiisas Kraist laligoja. Iinon Anutu ilaaro iwoi kuuya mokoloo. Nono kaanagadeen ilaan nonono laligon kotiinkejon.

⁷ Kaen moma laarijonto, ejemba kuuyanon momakooto kaanja ii mende men laligoju. Ii qaagoto, tosanon wala tando lopion waegia men moma kotiigitiwaajon ama koi kaananon kaanagadeen toroqen nene tando lopiombaa nandun aanja ii nen iikaanja kanon afaanjon benurugia ii romonjon laligoju. Uugianon looloo-ria koloo uuwoi ama negi uugia iikanon menjerenjonkeja. ⁸ Menjerenjonkejato, nenenon nunuama Anutuwaa kosianon mende nonoomakeja. Nene singi laligowonati, iikanon tiwitiwilaa mende mokoloowonja. Nene nen laligowonati, qabunanananon iikanon mende somariiwaa.

⁹ Ii kilen nene kuuya newombaajon afaangojuti, ononon mono jeubaba lan laligowubotiwaajon galen men aon laligowu. Jeubaba kaen laligogi tosonian injiima uugia looloria kanon boliro kamaan unuwabo. ¹⁰ Kawaa kania ii kokaen: Giinon momakoto hona men laligon afaangon tando lopion jigoyanon kema rama nembanene nena alaga mononon giiro kokaen bimoowaa: Uutanon looloria kolooro uuwoi anji, iinon kaen giima uutanon waaro afaangon nene tando lopiombaa nandun aanja ii nen kamaan qenaga.

¹¹ Goo momakootoga hona kanon mono geengaa uumeleen alaga kuuro uuwoi qaganon looloria koloojiwaajon mono afaangon nen kamaan qenaga. Kraistnon iwaajon ama komuroto, nene ii nen kaen kamaan qen tiwilaaro mende sokombaa.

¹² Tiwilaawaato, uumeleen alaurugia kaen men bolin onoma uugia looloria ii qen kondeema singisongo amakejuti, iikaanja kanon mono Kraist iyanja qotogon singisongo amakeju. ¹³ Kawaaajon niinon nene mon newe iikanon uumeleen alana kongoro muro kamaan qen singisongo anji een, niinon mono kamban mononon nene ii mende toroqen nemanja. Niinon alana jolonqon kongoro mumambotiwaajon kaparan koma nanjen. Kian.

9

Aposol nomaen koloowe sokonaga?

¹ Naa kasanonj somonjonj nono solanja mende koloowenaga? Onononj gosinj nonjgi aposol koloojenj me qaago? Ponjana Jiisasnonj asuginj nono iibe me qaago? Niinonj Pombaanonj nanjonj gawonj mewe onjo mono gawonj iikawaa honja kolooju. ² Ponjonj anjo aposol gawonj nono iwo nama mewe onjo uugia meleema noo munjenj aasona kolooju. Kawaajonj tosianonj gosinj nonjgi aposol mende koloowenagati eenj, onononj mono kanana iikaanja moma yagoju. Ii mono afaanjonj nanjonj jegi sokombaa.

³ Ejemba tosianonj noojonj “Aposol mende kolooja,” jenj ajoroonj gemanonj qeqe ama nomakejuto, niinonj mono onoononj sundu jenj iikanonj neenaa kanana nanjonj jenkejenj. ⁴ Kawaajonj gere ano nembanene nononjgi nenjauruna yonowo menj nenj laligowonaga, iikanonj mono soyanonj koloonaga. ⁵ Piito, aposol tosaanja ano Ponj Jiisaswaa kouruta yonononj embaurugia momalaarigiawo unuama motoonj kema kankeju. Niinonj kaanagadeenj iikawaa so ambenagati eenj, sili iikanonj mono kana waleema qetetanjonwagawenaga me qaago? Ii qaago totoonj.

⁶ Selewaa laaligoyanonj onjo ejemba geria nanjonj onjomakejuto, nii ano Barnabas qaago. Noro gawombaa tawaya mende noronjgi eenj laligonkejo. Ii mogi sokonja me qaago? Tosianonj uuwaa gawonj megiti tawa ononjgi selegiaa gawonj mende menkejuto, noroojonjgadeenj mono nanjonanjonara noronaro mokoloowotiwaajonj jeju me? ⁷ Gawmambaa manjaqeqe gawonj menkejuti, yonoononga monjonj anjaa laaligoya

nanjon aon menkeja me qaago? Wain gawon komomakejuti, yononon kuuya iikawaa hona men nenkeju me qaago? Kaanjadeen bulmakao galen komakejuti, yononon kuuya iikawaa aju apuya nenkeju me qaago?

⁸ Qaa ii balon ejemba ananaa momonana iikayadeen mondama otaan mende jejento, Anutunon kaanagadeen qaa iikayadeen Mooseswaa Kana qaanon jeja. ⁹ *Mooseswaa Kana qaanon Juuda nonoo gawon meme silinana ii jen asarin kokaen oogita eja, “Wiit dumun kota ano kaawoya gosiwombaaon bulmakao eja wama kan oongi dumun tuun qaganon riin rijijaankeji, iwaa qaa oota mono mende mejugowu. Kaen wagigi saanon nene kitia nero sokombaa.” Kawaa so kasonon tiwojun men oro metogoro qen nene kitia mugi nero sokombaa. Anutunon kasu bulmakao yonoojona majakaka mende moma kaen jeja. Ii qaago.

¹⁰ Orowaajon qaagoto, qaa ii mono nonoonon jero eja. Qaa ii nononon kokaen ambombaaon ama oogita eja: Kinononon gawon tetebaro meji, iinon mono hona koloowaatiwaaon jejeromonromon qaganon gawona menkeba. Kaanagadeen dumun tononon qen hona ano kaawoya gosiji, iinon mono bakaya men newaatiwaa mamboma gawona menkeba. ¹¹ *Nononon uuwaa qaa kota batugianon qosoma kororoon laligonin ononon laaaligowaa nanonganjo iwoi mende nonongi gamuyawo koloonkeja. Ninon men qeangon onombe ononon iikawaa kitia

* **9:9:** Dut 25.4; 1 Tim 5.18 * **9:11:** Room 15.27

meleema nongi soyanon koloowaa.

¹² Tosianon batugianon uuwaa gawon megii nangun onongi soyanon kolooji een, nii mono so ii uugun nangun nongi sokombaa. Kitia ononin iikawaa kitia nonongi so konagato, ninon iikaan ambutiwaajon mende qisin onombe. Kraistwaa Oligaa Buna qaa seiwaatiwaa kania somongowombotiwaajon mono iwoi nonombutiwaajon mende qisin ononin. Qaagoto, nononanodeen mono kaparan koma kotiin lombo kuuya bosima laligonin.

¹³ *Qaa koi mono romongowu: Jiwowon jigonon gawon menkejuti, iyononon mono jigo iikanona nembanenegia men nenkeju. Siimolon onon alatawaa gere bolana galen kombutiwaajon kuun onongi nanjuti, iyononon ejemba nene nandungia alatanon angi nene iikawaa kitia tosia ii iikanona buna qen aonkeju. ¹⁴ *Qaa iikawaa so Pononon kaanagadeen jen koton qaa kokaen jero, "Oligaa Buna jen seigi ejembanon mobuti, iyononon mono Oligaa Bunawaa kitia kotin nandun angi laaligogiaa nangonangogia mokolon laligowu."

¹⁵ Niinon saanon qaa iikawaa so romongon uuwaa gawon men tawa nombutiwaajon qisin onombenagato, kotin nandun ambutiwaa qaa kuuya ii mesaowe. Monen ambutiwaa qaa oojeni, ii ononon kaen ama nombutiwaajon mende oojen. Tawa memambaajon romongowe bimooro koomuwaajon mobe afaangoja. Neenaajon ii qaa omaya qaagoto, tawa mende nombutiwaa

* **9:13:** Dut 18.1 * **9:14:** Mat 10.10; Luuk 10.7

qaaya ii mono selen a mepeseen jejen. Noonon qaa ii monnon me monnon qewagomambaajon amamaaro laligoman a.

¹⁶ Oligaa Buna jen seinkejen i, iikawaajon selen a mepeseemambaa so mende koloojen. Niinon Anutuwa a jen kooto baatanon laligon ii jen seimambaa so koloojen. Gawon ii mono mesao-mambaajon amamaajen. Oligaa Buna mende jen seiwenagati een, iikawaajon lombonon qananon uro niima ilipizi jewutiwa a so koloowenaga.

¹⁷ Neenaa siinjaajon gawon ii meweengon mewenagati een, mono saanon tawa nombutiwaajon mambombenaga. Kaento, Anutunon kuun nono neenaa ainna mende otaan Bunaya galen komakejen een, ii mono Anutunon moma laarin noma gawon a nono laligojeniwaa so menkejen. ¹⁸ Kaen koloo ro naa iwoinon mono tawana koloonkeja? Oligaa Buna jen sein ii sawana qaa amakejen i, iikanon mono noo tawana koloonkeja. Anutunon gawon a a kitia nombutiwaajon jen koto ro Buna Terenon eji, qaa iikawaa so tawawaajon mende kaparan komakejen.

¹⁹ Ejemba monnon me monnon mende somongon nono saanon neenaa ainnon laligowenagato, ii kilen neena men kamaan aon laligojen. Ejemba kuuyanon uugia meleembutiwaajon kaparan komakejen. Kaen ambutiwaajon ejemba kuuya welen gia qen laligojento, sei-seiya yononon kilen Kraistwaa bunaya mende koloowutiwa a so kolooju. ²⁰ Juuda yononon uugia meleembutiwaajon ilaan onoma batugianon Juuda tani koloon laligowe. Mooseswaa Kana qaa baatanon laligojuti, iyononon uugia

meleembutiwaajon ilaan onoma neeno Kana qaa kawaa baatanon mende laligon kilen qaa iikawaa gbadonon somonjon nonjiwaa tani koloon batugianon laligowe.

²¹ Mooseswaa Kana qaa mende moma laligojuti, iyononon uugia meleembutiwaajon ilaan onoma batugianon Kana qaa mende moma laligojeniwaa tani koloon laligowe. Neeno Anutuwaa Kana qaawaajon tompin mende laligojento, Kraistwaa Kana qaa baatanon kema ii ten komakejen. Ii kilen yonoo batugianon Anutuwaa Kana qaa mende mojen tani koloon laligowe. Ejemba seiseiyanon uugia meleembutiwaajon kaen ama laligowe.

²² Momalaarigianon looloria laligojuti, iyononon uugia meleema kotiiwutiwaajon ilaan onoma batugianon looloria tani koloon laligowe. Ejemba tosaan naa afaanaga kana iinon me iinon uugia meleembutiwaajon ilaan onoma ejemba kania kania yonoo batugianon tani kania kania ama laligowe.

²³ Tani kuuya ii Oligaa Bunanon seiwaatiwaajon amakejen. Seiro kotumotueyanon neenaa qananon uro neeno kaanagadeen oyanboyan koloomambaajon ama kaen amakejen. ²⁴ Qaa koi mono romongowu: Kuu aambaa kambaanon kuuya yononon haamo ambutiwaajon esungia men kululuun kemakejuto, motoongo monon mono haamo ama tawa mewaa. Ono mono motoongo iikawaa so bobogarin kema tawa mewombaajon kaparan koma laligowu. Mono iikawaa so momalaari koma gbilin laligowu.

²⁵ Ejemba aangolenonj haamo ambombaajonj kemakejuti, iyonononj mono kuuyanonj iyanjia tororo galej koma aowombaajonj koma gbilinjeju. Yonononj kasasoronj juquma gororongowaati, iikayadeenj mewombaajonj kaparanj komakejuto, nonononj ila wage mende aliwaati, mono tawa ii mewombaajonj kaparanj komakejonj. ²⁶ Kawaajonj niinonj lansanj kema koma kanj koma mende bobogarinj kemakejenj. Borona kuma manja lansanj mende qenjejentonj, kuu aanj alauruna haamo ama onjomambaajonj mono dindinagadeenj tororo qenjejenj.

²⁷ Niinonj ejemba tosaanja Bunja qaanonj uugia kuunj laligowe tegoro Anutunonj mono gema nuro neeno ilawage mende memambo. Kawaajonj mono neenaa sele busuna mindinjonj tororo koma gbilinj galej komakejenj. Kianj.

10

Israel wala laligogiti, iyonoononj galej meme qaa

¹ *Oo uumeleenj alauruna, Israel nonoo ambosakonananonj Mooseswaa gematanonj otaanj kagi iwoi kolooroti, iika-waajonj poumapou laligowubo. Kawaajonj Israel nonoo kananana kokaenj toroqenj oomaaja: Yonononj kuuya koosu baatanonj kanj laligonj Kowe Osoga kotogi yonoononga mononj monj mende tiwilaaro. ² Anutunonj oomuluya koosunonj ano kowenonj ano ii kotonj kanj kuuyanonj uugia meleema Mooseswaanonj kanageso koloogi. ³ *Kaenj

* **10:1:** Eks 13.21-22; 14.22-29 * **10:3:** Eks 16.35

koloon kuuya yononon uuwaa nene iikayadeen mokoloon neñ laligogi.

⁴*Kaanagadeen kuuya yononon uuwaa apuya iikayadeen mokoloon neñ laligogi. Uuwaa apuya ii jamo somata monon onotaan kanagianon karoti, mono iikanonja mokoloogi. Jamo somata ii Kraistwaa sareya. ⁵*Kaen laligogito, ii kilen Anutunon kanageso honja yonoojonja uukorisoro mende moma laligoro balon qararanjonkonjonon tiwilaagi qamogianon qeqelalan en gisaagi.

⁶*Kaen kolooroti, ii ananaa gejatootoonanaga kolooja. Anutunon mono sare ii nonoojon ama ano galen meme qaananaga kokaen kolooja: Yononon uugia mende galen koma bologa mewombaajon koposongogiti, nononon mono iikawaa so ama tiwilaawombo. ⁷*Kaanagadeen Israel yonoononga tosianon tando lopion waegia menj mepeseen laligogiti, ononon mono iikawaa so ama laligowubo. Yonoojon Buja Terenon qaa kokaen oogita eja, “Kanageso yononon neñ korisoro ama ajoroon ragi uugianon waaro iikanon meleema gejajojomban kokaen kolooro: Yononon rii gbawe oron apu kotiga neñ serowilin lan anji.” Qaa kaen eja.

⁸*Yonoononga tosianon serowilin anji Anutuwaa irinjonsoonjaajon ama ejemba 23,000 kawaa so ween motoongowaa uutanon komun kamaagi. Nononon mono tosaanja yonoo so serowilin ambombo. ⁹*Kaanagadeen Israel

* **10:4:** Eks 17.6; Jan 20.11 * **10:5:** Jan 14.29-30 * **10:6:** Jan 11.4
 * **10:7:** Eks 32.6 * **10:8:** Jan 25.1-18 * **10:9:** Jan 21.5-6

yoŋoonoŋga toŋianonŋ Pon iijonŋogi mokolen yoŋononŋ inŋigi komugi. Nonononŋ mono tosaana yoŋoo so Pon iijonŋo wombo. ¹⁰ *Yoŋoonoŋga toŋianonŋ galenurugia ŋindiŋ-ŋunduru jeŋmeesaŋ ama gema unŋun laligogi meŋ tiwitiwilaa gajobanonŋ mono unŋuro komugi. Nonononŋ mono tosaana yoŋoo so ŋindiŋ-ŋunduru jeŋmeesaŋ lan ama laligowombo.

¹¹ Kaen koloon onŋonoti, sareqaa ii mono ananaa gejatootoonanaga kolooja. Namononŋ laaligowaa kamban tetegoyanonŋ kan kuun nonono laligojoni, sundu ii mono nonoojonŋ ama oogi galenŋ meme qaananaga kolooja. ¹² Kawaajonŋ nama kotimambaajonŋ jejanŋi, gii mono kamaanŋ guwabotiwaajonŋ ama galenŋ meŋ aonŋ laligowa.

¹³ Anŋobato qagianonŋ umakejuti, iikayadeen mono balonŋ ejemba kuuya nonoo qanananonŋ umakeju. Anŋobato tania monŋ mokoloowuyaga, iikanonŋ esunŋianonŋ mende sokombaatiwaajonŋ kamaawuyagato, Anutunonŋ qaaya somonŋgorotiwaa so ii pondanŋ otaanŋ amakeja. Iinonŋ anŋobato Toya anŋonŋ kono anŋobato esunŋia mende sokombaatiwaa so ii ama onŋomambaajonŋ amamaanŋkeja. Kawaajonŋ anŋobato mogi Anutunonŋ esunŋa onŋoma iikaanŋa kanonŋ olonŋ kombombaa kana kaanŋagadeen meleunŋ onŋono koloonŋkeja. Kawaajonŋ onŋononŋ balombaa anŋobatoya iikanonŋ saanonŋ kotiinŋ haamo ambutiwaa so kolooju. Kianŋ.

* **10:10:** Jan 16.41-49

Tando lopiombaa lomban ano Pombaa samon kowoga

¹⁴ Kawaajon wombo alauruna, tosonian tando lopion waegia men mepeseen onomakejuto, ononon ii kok koma mesaowu. ¹⁵ Niinon momo ejemba akadamugiawo koloojutiwaa so qaa jemanati, ii mono onoangio gosin iikawaa hona mokoloowu.

¹⁶ *“Pombaanon samon newona,” kaen jen kotumotuwaa qambiwaajon Anutu dangisen jen qama koolin qambi iikanona nenkejon, iikanon mono Kraistwaanon toroqen saya nenkejon. Bered moton iikanona nenkejon, iikanon mono Kraistwaanon toroqen busuya nenkejon. Iikawaajon mono duduuwubo.

¹⁷ Kuuya nononon bered motoonngo iikanona nenkejon. Bered ii motoonngo koloojiwaajon ama mamaga nononon Kraistwaa hona motoonngo koloojon.

¹⁸ *Ono mono Israel kanagesowaa laaligoya romongowu. Ejemba siimolon oowutiwaajon nene angi tosonian iikawaa kitia nenkejuti, iyononon alatanon toroqen gawona Anutuwaajon menkeju.

¹⁹ Qaa iikawaa kania hona ii mono nomaen jewenaga? Tando lopion onoojon bao qegi saya kamaaro siimolon onkejuti, iikanon honawo koloojiwaajon jeja me qaago? Tando lopion ii hona koloojutiwaajon jeja me qaago? Qaa kawaa kania ii nomaen?

* **10:16:** Mat 26.26-28; Maak 14.22-24; Luuk 22.19-20 * **10:18:**
Lew 7.6

20 *Tando lopion ii hona qaagoto, uumeleem-baa gadokopa yononon kilen siimolongia omeji-ilan yonoojon oonkeju. Ii Anutuwaajon qaago. Niinon onjo ome yonowo torogon laligowuboti-waajon majakaka mojen. 21 Onjo Pombaa qam-binonga ano omejiilan yonoo qambinonga oron newombaajon amamaawuya. Kaanagadeen Pombaa nene dun ano omejiilan yonoonon nene dun ii ororon torogewombaajon amamaawuya. 22 *Nanamemen kaanonon mono Pombaa uuta mero boliro irina soombaatiwaajon mojon me? Ku-usunananon mono Pon uugun uma laligojon me?

Nononana ainana mesaon Pon mepeseewonja.

23 *Tosianon kokaen jenkeju, “Nono saanon nononana jaajaa ainana otaan iwoi kuuya amakebona.” Qaa ii honagato, nanamemen kuuya kanon mono mende ilaan nonomakebaa. “Nono saanon nononana jaajaa ainana otaan iwoi kuuya amakebona,” kaen jenkejuto, nanamemen kuuyanon mono uunana mende nanon men kotiin nonomakebaa. 24 Mononon mon iyanajonadeen romonjon qeangomambaajon kaparan kombaboto, alaurutanon qeangowutiwaajon kaparan kono sokombaa.

25 Oro ii me ii maaketnon ama qetegon nene mirinon (sii mirinon) sewana mewutiwaajon amakejuti, ii mono uuwoi mesaon nenkebu. Orowaajon ama uugianon menjerenowabotiwaa

* 10:20: Dut 32.17 * 10:22: Dut 32.21 * 10:23: 1 Kor 6.12

qisiqisia monɔ mono mende ambu. Qaago! ²⁶*Qaa iikawaa kania ii Buɔa Terenɔ kokaen oogita eja, “Balɔn ano iwoi kuuya kanɔn eji, ii Pombaa bunaga kolooja.”

²⁷ Monɔ Kraist mende moma laariji, iinɔn onɔono iwaanɔn kembombaaɔn moma kema ragi nembanene ii me ii jaagianɔn ama onɔombuti, ii mono uuwoi mesaɔn newu. Nenewaajɔn ama uugianɔn menjerengowabotiwaa qisiqisia ii mono mende ambu. Qaago! ²⁸ Onɔanɔgiaajɔn qaagoto, “Nene koi tando lopionɔn yonɔoo nandun aana kolooja,” monɔnɔn kaen injjoroti eenɔ, ii injjoroti, iwaa uutanɔn boliwabotiwaaɔn mono galeɔn meɔn aonɔ mende newu.

²⁹ Geengaa uuganɔn menjerengowabotiwaaɔn mende jejento, alagaa uutanɔn boliwabotiwaaɔn ii jejɛn. Niinɔn neenaa ainɔnɔn iwoi ambe alanaa uutanɔn boliro gosinɔ noma Anutunɔn qaana jeɔn tegonɔn kitia meleema nombabo. Eenɔ kaen mendeema aoninɔ jawo kolooro mende sokonja. ³⁰ Niinɔn ejemba yonɔowo toroqenɔ rama nenegiaajɔn “Anutu dangisen!” jeɔn oro nemanɔti, tosanɔnɔn iikaanɔ ambe niima iikawaajɔn gema nugi mende sokombaa. Orowaaɔn Anutu mepesejeɔni, iikawaajɔn mono qaa tokoronɔkota jeɔn nonɔni mende sokonja.

³¹ Kawaajɔn nene apu newuti, ano ii me ii ambuti, ii kuuya mono Anutu waa qabunayanɔn seiwaatiwaaɔn ama amakebu. ³² Iwoi monɔ mende anɔni mombaa uutanɔn iikawaajɔn boliro momalaarianɔn zololonɔn

* **10:26:** Ond 24.1

kamaawabo. Juuda me kantri tosiaa ejemba me Anutuwaanon kanageso yonoo batugianon mombaa uutanon mono onoojon ama boliwabo. ³³ Niinon kaanagadeen iwoi kuuya amakejeni, iikanon mono ejemba korebore uugianon qeangowaatiwaajon kaparan koma laligojen. Neenodeen qeangomambaajon mende nanjento, ejemba seiseiyanon qeangowutiwaajon janjarin riawe mombo letoma Siwewaa bunja koloowutiwaajon kaparan komakejen. Kian.

11

¹ *Niinon Kraistwaa sili kaana amakejeni, iikawaa so ononon mono noo silina otaan laligowu. Kian.

Emba ononon mono wangia esuun Pon mepe-seewu.

² Niinon iwoi kuuya amakejeni, onon iikanon romonjon nomakejutiwaajon dangisen jen ononjen. Onon kuma onombetiwaa so qaana ten koma otaankejuti, iikawaajon mono mepeseen ononjen. ³ Niinon onon qaa koi moma kotowutiwaajon mojen: Kraistnon eja kuuya nonoo wanana kolooja. Ejanon embawaa wana kolooja ano Anutunon Kraistwaa wana kolooja. ⁴ Kawaajon eja onon mono wanougia qetegon qama koolin Anutuwaa qaa jegi sokomaa. Eja kuuyanon wangia turun qama koolijuti, me Anutuwaa gejatootoo qaa jen asarijuti, Anutunon mono iyonoo momogiaajon moro gamuyawo kolooro iyanjia men kamaan aonkeju.

* **11:1:** 1 Kor 4.16; Fil 3.17

⁵ Kaento, emba monnon waŋa mende esuun qenjaaro ajojoroonon qama kooliji me Anutuwa gejatootoo qaa jen asariji, iinon mono loya waŋ kolooji, ii gamu qen muŋ iyaŋa men kamaan aowaa. Kaen ama waŋ juya kuuya motogi asuganon een laligowaatiwaa so koloowaa. ⁶ Embanon waŋa mende esuuji een, iinon mono waŋ juya kaanagadeen jero motogi sokombaa. Ii sokombaato, embanon waŋ juya jero motogi gamuyawo koloowabo. Kawaajon mono waŋa esuun laligoro sokombaa. ⁷ *Embanon loyaa akadamuya kolojato, ejanon Anutuwaa unauŋaya ano akadamuya koloja. Kawaajon ejanon mono waŋa mende esuuro sokombaa.

⁸ *Ii kokaembaajon: Waladeen ejanon embanonga mende kolooro, embanon ejawaanona kolooro. ⁹ Anutunon eja ii embawaajon qaagoto, emba ii ejawaajon mokolooro laligoju. ¹⁰ Kania kawaajon ama embanon mono ku-usuŋ baatanon laaligowaa aiweseya ii waŋa esuun laligoro sokombaa. Kaen kolooro Siwe gajoba yononon godaqeqewaa sili awaa iimakebu.

¹¹ Kaen sokombaato, Pombo qokotaan laligonin embanon mono ejawaa qaaya mende uugun aŋaa aiŋanon lan mende laligowa. Ejanon kaanagadeen embawaa qaaya mende uugun aŋaa aiŋanon lan mende laligowa. ¹² Embanon ejawaa siitanonga kolooro kawaa so ejanon kaanagadeen embawaa goron uutanonga koloon

* **11:7:** Jen 1.26-27 * **11:8:** Jen 2.18-23

laligojonto, ilawoila kuuyaa kondomondoo Toya ii Anutu.

¹³ Kawaajon embanon wanja mende esuun Anutu qama kooliro sokombaa me qaago? Qaa ii mono onjoangio gosin somongowu. ¹⁴ Anutunon ejemba mokoloon nonoma balonon motoon laaligo arengoroti, aren ii iima gosin sili koi kaanja mono moma asarion me qaago? Ejanon wan juya mende motoro koriji een, iikanon mono gamu qen aoja.

¹⁵ Anutunon embawaa wan juya koriga ii esuya koloowaatiwaaajon muro laligoja. Kawaajon embanon wan juya mende motoro koriji een, iikanon mono akadamuya koloon muja.

¹⁶ Monjon qaa kawaajon niinongiinon amambaajon moji een, niinon iikawaajon qaa motonngo kokaen jemaŋa: Anutuwaanon kanagesoya kanagesoya Anutu mepeseewombaajon ajoroonkejuti, iyononon mono nonowo uumotonngo ama sili iikayadeen otaan sili tosaan togonkeju. Kian.

Pombaa samon toroya newutiwaa silia

Mat 26.26-29; Maak 14.22-25; Luuk 22.14-20

¹⁷ Ono uumeleen ajoajoroonon ajoroon kanon mende qeangonkejuto, mono toroqen kileqileenkeju. Kawaajon niinon mende mepeseen ononjento, aren ama jen koton ononjen. ¹⁸ Qaa mutuya mon gejananon kemero kokaen mobe, “Ono uumeleen kanagesowaa ajoajoroonon ajoroonkejuti, iikanon mono batugianon angowowo amakeju.” Qaa ii jegi

moma bakayagadeen hona kolooji, iikaen moma laarijen.

¹⁹ Batugianon deema tuun busubuusu angi Anutunon injiiron daen ononon momalaariwaa angotetenon nama kotiiwu ano daen ononon mende sokombuti, qaa iikanon mono asuganon koloonkeja. Iikawaajon uuwoi mende mojen. ²⁰ Uumeleen ajoajoroonon ajoroonkejuti, iikanon mono Pombaa samon kowoga newombaa silia mende otaankeju.

²¹ Ii kokaembaajon jejen: Samon kowoga nenkejuti, iikanon ororon qaagoto, anja anja nene-gia men kanain lan negi tegoro tosiannon torogon wosogia injiiron tosiannon apu kotiga mamaga nen enkalolon kolooju. ²² Ee mirigia en ononja me qaago? Iikanon saanon nene ano apu newu. Anutuwaa uumeleen kanageso jewili ama onombombaaajon moju me ejemba wanaya nembanenegia qaa ii men kamaan onombombaaajon moju me? Kawaajon niinon onon mepeseen onomanjiwaaajon moju me? Kaen qaago totoon. Mono nomaen jen onombe sokonaga?

²³ Ponon qaa nonoti, niinon ononon kaanagadeen ii mobutiwaaajon kokaen jemaña: Pon Jiisas memelolo men mugi gomantiinja kanon bered mero. ²⁴ Ii men kotuegon dangisen jen moton kokaen jero, “Koi neenaa busunaga. Ii onoonon ama togon ononjen. Ii nen mono nii romongon noma laligowu.” ²⁵ *Kaen jero negi tegoro kaanjadeen qambi men kokaen jero, “Qambi koi mono soomonngo gbilia kolooja. Noo

* **11:25:** Eks 24.6-8; Jer 31.31-34

sana koi kanonj mono Anutuwaa soomongoya menj kotiiro ewaa. Ii nenkebutiwaa so mono nii romonjonj noma laligowu.”

²⁶ Bered ano qambi iikanonja nenkebuti, iikanonj mono kamanj so Ponjonj komuroti, iikawaa bunaya menj asarinj laligonj ugi eleema karo tegowaa. ²⁷ Kawaajonj monjonj bered me Pombaa qambi iikanonja arambaranj qaganonj neji, iinonj mono Pombaa busuya ano saya menj kamaanj ama singisonjgoyawo kolooja. ²⁸ Kawaajonj ejemba nonononj ananaa uunanaa kania gosinjo mono bered ano qambi iikanonja neninj sokombaa.

²⁹ Monjonj Pombaa busuya ano saya mende goda qenj nembanene toonj kaanja lanj neji, Ponjonj mono iwaa qaaya jenj tegoro lombo qaganonj ubaa. ³⁰ Lanj nenj laligogitiwaaajonj ama ejemba seiseiyanonj batugianonj loorinj ji mokoloogi mamaganonj goronj qenj komudaborogi.

³¹ Komudaborogito, ananaa uunana gosiwonagati eenj, Anutunonj qaanana gosinj jenj tegoro lombo mende mokoloowonja. ³² Ii mende mokoloowonjato, Ponjonj qaanana gosinj jenj tegonj kaenj mono kamanj kokaamba mindinjonj nonomakeja. Kanagenj jenj tegonj nonono ejemba uugia mende meleenjgiti, iyonjowo ororonj gere sianonj kemebombotiwaajonj mono mindinjonj nonomakeja.

³³ Kawaajonj uumeleenj alauruna, nene newombaajonj ajoroonjkebuti, iikanonj mono onjooanjiaajonj mamboma aonj ororonj nenkebu.

³⁴ Monjonj wosoya kiji eenj, iinonj mono iyanjaa

mirinonj nembaneneya newa. Ajoroonj lanj negi Anutunonj injiima qaagia jenj tegoro lombo mokoloowubotiwaajonj ii jejenj. Qaa tosaanja onjoononj kamanjati, kambanj iikanonj jenj koton onjomanja. Kianj.

12

Gawonj memewaa momo kalenj yonjoo kanagia

¹ Oo uumeleenj alauruna, niinonj Uŋa Toroyaa momo kalenja kalenja iikawaa qaawaajonj poumapou laligowubotiwaajonj mojenj.

² Uumeleembaa gadokopa laligogiti, kambanj iikanonj iinonj me iinonj horonj onjoma ujuano tando lopionj omaya waegia menj mepeseen laligogi. Kaenj me kaenj jenj jinjaunj kema lanj laligogiti, ii saanonj moju.

³ Kawaajonj onj qaa koi mobutiwaajonj jejenj: Anutuwa Uŋayanonj monj sololoo “Ji-isas qasuaajenj,” qaa ii jemambaajonj osiwa. Kaanagadeen Uŋa Toroyanonj eja me emba monj mende sololooj muji eenj, iinonj mono “Jiisanonj Ponja kolooj nonja,” qaa ii jemambaajonj amaawaa.

⁴ *Gawonj memewaa momo kalenja ii kania kania koloojuto, Uŋa Toroya iinonj mono motoonjgo kolooja. ⁵ Uumeleenj kanageso welenj qen onjombombaajonj gawonj kania kania menjkejonto, Ponjonj mono motoonjgo kolooja. ⁶ Welenj qen onjombombaajonj Anutunonj ku-usunja kuuya nonoojonj mendeema nonono afaanjonj kotiin gawonj meninj honja kania kania koloojkeja.

* **12:4:** Room 12.6-8

Honja kuuya ii Anutuwaanonga kankejato, Anutunonj mono motoonggo kolooja.

⁷ Unja Toroyanonj kanageso uunana nangoro kotiiwombaajonj moma gawonj memewaa momo kalenja ninisaano honjanonj mono motomotoonj nonoononj kokaenj me kokaenj koloonkeja: ⁸ Unja Toroyanonj mombaa uutanonj kemenj Anutu nemunj koma munj momakooto qaa jejewaa kalenja muja. Unja motoonggo iikanondeenj mono monj sololoooro momo qaita monj moma yagojiwaa kalenja bunja qenj aoja.

⁹ Monjonj Unja motoonggo ii qokotaanj momalaariwaa kalenja bunja qenj aoja. Toroqenj monjonj Unja Toroya iikanondeenj qokotaanj menj qeeangowaa kalenja kalenja bunja qenj aoja.

¹⁰ Mombaajonj angoletto memewaa esunja muja. Mombaajonj Anutuwaa gejatootoo qaa jejewaa kalenja muja. Mombaajonj unja ano ome mendeembombaa kalenja muro unja awaanonj me omejiilanj monjonj sololoooro laligoji, ii saanonj gosinkeja. Mombaajonj qaaya qaaya qaita monj jejewaa kalenja muja. Toroqenj monjonj qaa qaita monj jero mombaajonj ii meleembaatiwaa kalenja muja. ¹¹ Gawonj memewaa momo kalenj kuuya ii Unja Toroyamotoonggo iikanondeenj mono sololoonj moro sokonjiwaa so mendeeno kuuya nonononj anja anja bunja qenj aonj laligojonj. Kianj.

Kraistwaa selia motoonggoto, kitiuruta mamaga.

¹² *Sele busunana motoonggo koloojato, kilenj iikawaa uutanonj sele kitiuruta ii mamaga

* **12:12:** Room 12.4-5

koloju. Kitia kuuya ii mamaga kolojuto, kilen ii mindirin sele busu motoongo koloju. Kraistwaa selianon kaanagadeen mono iikawaa so koloja. ¹³ Kawaa kania ii kokaen: Un̄a motoongonon mono kuuya nono sololoon koma konjoratin kanon mulu men nonono Kraistwaa sele busu motoongo kolojon. Nono Juuda me kantri tosiaa toya laligojoni, ananaa gawonana menkejoni me tonana een welen qen onomakejoni, ii kilen kuuya nono mono Un̄a iikayadeen bun̄a qen aonin uunananon kemero moma mujon.

¹⁴ Sele busunananon mono sele kitia motoongowaa so mende kolojato, iikawaa uutanon kitiuruta mamaga koloju. ¹⁵ Kananananon kokaen jenaga, “Nii boroga qaago. Kawaaajon sele busu mende toroqen laligojen.” Kaen jenagati een, iikawaajon mono kilen sele busu mesaon anodeen mende laligonaga. ¹⁶ Gejanananon kokaen jenaga, “Nii jaaga qaago. Kawaaajon sele busu mende toroqen laligojen.” Kaen jenagati een, iikawaajon mono kilen sele busu mesaon anodeen mende laligonaga.

¹⁷ Selenananon kuuya jaa koloonagati een, qaa momowaa gejanananon mono daen ranaga? Kaanagadeen jumunanon geja koloonaga, iikaya moron momowaa sewanananon mono daen ranaga?

¹⁸ An̄a an̄a qaagoto, Anutunon sele busu kiti motomotoon ii arengon moro sokonjiwaa so mindirin onono sele busu motoongo koloju. ¹⁹ Sele kiti kuuya ii kiti motoongo koloowuyagati een, mono nomaen sele busu motoongo koloon-

aga? ²⁰ Kaen qaagoto, sele kitinana ii mamagato, sele busunonj motoonjo koloaja.

²¹ Kawaajon jaanon borowaajon kokaen jemambaajon amamaaja, “Nii goojon mende amamaajen.” Kaanagadeen wajnon kanawaajon “Nii goojon mende amamaajen,” kaen jemambaajon amamaaja. ²² Simbirinsambaran qaagoto, sele kitinana monin looloria koloajuti, iyononon qaonji jaawo laligowombaajon amamaawonja. ²³ Sele kitinana monin qabunagia kamakamaata koloajuti, ii mono esuunin qabunagiawo koloaju. Sele kitinana monin gamugiawo koloajuti, ii mono tororo esuunin ejemba jaagianon sokonja.

²⁴ Sele kitinana asuganon qendeembombaa-jon gamu mende mojonji, ii mende esuunin sokonja. Kaen amakejonto, Anutunon sele kitia kitia mindirin somonjon onoma kitia omaye ii qabuna somata muro ororon koloaju. ²⁵ Sele busu kiti yononon batugianon juma angowowo men aowuboto, tani motoonjo kalan koma aowutiwaajon mono arengoro ororon koloaju. ²⁶ Sele busu kitia monon siimbobolo moji, tosaanja kuuya mono iwo siimbobolo momakeju. Sele kitia monon qabuna mokoloaji, tosaanja kuuya mono iwo aisoonkeju.

²⁷ Ononon Kraistwaa sele busuya koloaju ano motomotoon ononon mono iwaa sele kitiuruta koloaju. ²⁸ *Kawaa so Anutunon ama onono uumeleen kanagesowaa gawon kokaen menkeju: Wala tosaanja kuun onono wasiwasi eja aposol koloaju. Kawaa gematanon tuun woiya

* **12:28:** Ef 4.11

kuun onono gejatootoo ejemba kolooju. Tuun karoonja yononon boi qaqazu kolooju. Kawaa gematanon tosonian ongoletto meme ejemba kolooju. Tosaanja yonoojon momo kalen onono jia jia men qeangonkeju. Tosianon afaangon kotiin tosaanja ala ilailaa ama onomakeju. Tosaanja yonoojon kalen onono galenkonkon gawon menkeju. Tosianon qaa qaita mon jenkeju.

²⁹ Kuuya ononon wasiwasi eja aposol mende kolooju. Awawi totoon! Kuuya ononon gejatootoo ejemba mende kolooju. Kuuya ononon boi qaqazu kolooju me qaago? Kuuya ononon ongoletto meme ejemba kolooju me qaago?

³⁰ Ji men qeangowombaa momo kalenja kalenja ii kuuya onoonon eja me qaago? Kuuya ononon qaa qaita mon mende jenkeju. Qaago. Qaaya qaaya qaita mon jegi onjo kuuya ii meleembombaaajon afaangoju me qaago? ³¹ Ononon mono gawon memewaa momo kalenja kalenja awaa soro ii bunja qen aowombaaajon awelegonkebu. Kaen awelegogi niinon kana awaa soro qendeema iikawaa momo kalenja ii kokaen jen asarimana:

13

Uunon jopagon aooawaa kalenja

¹ Niinon ejemba ano Siwe gajoba yonoo qaaya qaaya qaita mon kanon qaa jen laligowenagato, uujopananon mende kolooji een, mono kilen kokaen koloowenaga: Gon qegi gonjon qaro angotomana momakejoni me goubire utugogi kinqororon qamakeji, mono iikawaa so koloowenaga.

² *Gejatootoo qaa jejewaa momo kalenja en nono qaa aasanjoo kuuya mobenaga ano qaa kuuyaa kania moma yagowenagati eenj, iikanonj mono soyanonj kolooja me qaago? Ii kilenj uujopanaa honjonj mende asugiro iikaanja mono iwoi omayagadeen koloonj eenj totoonj laligowenaga. Momalaari kotiga totoonj mokoloonj kawaa qaganonj baanja Toya jenj kotowe saanonj tenj koma baanja qetegonj mongenj anagato, uujopana mende asugiji eenj, iikanonj kilenj mono iwoi omayagadeen koloonj eenj totoonj laligowenaga.

³ Eshinana kuuya ejemba wanaya yonjoojonj mendeema onjombenaga ano sele busuna tosia yonononj oogi jewaatiwaajonj togonj onjombenagato, uujopanaa honjonj mende asugiji eenj, iikanonj mono mende totoonj ilaanj nombaa.

⁴ Monjonj alia uutanonj jopagoji, iinonj mono uugereya qaa uubonjonj qaganonj ala ama munkeja. Goronkiki mende moma iwoiyaajonj mende koposonjonkeja. Selia mende menj uma jaba-arambaranj mende laligoja. ⁵ Nanamemenjonj alia horonj ureenj mende ama uuta mende menj bolinkeja. Iyana qeangomambaajondeenj mende kaparanj komakeja. Uuqeqe ama mugi uu uugere uulanawo mende amakeja. Menj bolinj mugi siimbobolo moroti, ii mende romonjonj mesaonkeja.

⁶ Tosianonj bologa anjuti, iikawaajonj mende aisoojato, qaa honja otaankejuti, mono iyonjowo

* **13:2:** Mat 17.20; 21.21; Maak 11.23

motoon aisoonkeja. ⁷ Kamban so alia sopa somonjon kooronjon nama kotiin moma laarin munkeja. Kaen me kaen kolooro Anutuwaa jejeromonromon ama mamboma awasanakaka nama siimbobolo kuuya moma mokosinjonkeja.

⁸ Uujopa nanamemen ii kamban tetegoya qaa en ubaa. Gejatootoo qaa jen qaaya qaaya qaita mon jenkejuti, iikanon qaombaa ano momo qaita mon iikanon mono kaanagadeen omaye koloon tegowaa. ⁹ Momo qaita mon ii bakasasan moma yagonkejon ano gejatootoo qaa ii bakasasan jenkejon. ¹⁰ Bakasasan amakejonto, Anutuwaa kalenja kalenja akadamugiawo koloowuti, kamban iikanon bakasasan laaligonananon mono qaono oyanboyan siiseweweya qaa laligowonja.

¹¹ Niinon naamade laligoweti, kamban iikanon naamade qaa jen laligowe. Uumomonanon naamade uu kolooro iikawaa so qaa gosin romonjon laligowe. Eja somata koloon kanon naamade nanamemen ii mesaon gema qewe. ¹² Kawaa so kamban kokaamba Anutuwaa akadamuya ii saanon mende iimakejon. Ii atatonon uun ii-iitaa tani iima bimbimon tania tororo mende moma een romonjonkejon. Kaen romonjonkejonto, kanagen Anutuwo jaasewan qen aon iima sororogowonja. Kamban kokaamba momo qaita mon ii bakasasan moma yagojento, kamban iikanon ii mono kuuya moma yagodaboro manja. Anutunon nii moma komun nonji, niinon iikawaa so iwaa kania moma komudaboro manja.

¹³ Qaa koi jen kotiijon: Kalen karonon moma-laari, jejeromonromon ano uujopa ii kotiin en

ubuto, uujopa nanamemen iikanon mono batugianon uuta kolooja. Kian.

14

Gejatootoo qaa ano qaa qaita mon jejewaa kalaŋa

¹ Uujopawaa kania mono otaan laligowu ano gawon memewaa momo kalen kania kania ii mono bunŋa qen aowombaajon kaparan koma laligowu. Iikanon awaato, gejatootoo qaa jejewaa kalaŋa mewombaajon mono kotiin kaparan koma laligowu. ² Monnon qaa qaita mon jeji, iinon ejemba nonoojon qaagoto, mono Anutuwaajonadeen ii jenkeja. Uŋa Toroyanon sololoo qaa aasangoya asugiro jenkejiwaajon tosaan nononon qaa ii mende moma asarin munkejon. Mono iyanŋa siri ilaan aonkeja.

³ Tompin laligojonto, gejatootoo qaa jenkeji, iinon mono ejemba uunana men kotiin nanon ulunkolen ama nonomambaajon ama qaa jenkeja. ⁴ Monnon qaa qaita mon jen iikanon iyanŋa uuta meagon kotikotii mokolonkejato, gejatootoo qaa jenkeji, iinon mono uumeleen kanageso kuuya uunana meagon men kotiin nonomakeja.

⁵ Ono kuuyanon qaa qaita mon jewutiwaajon mojent, gejatootoo qaa jewutiwaajon mono kaparan koma mamaga mojen. Gejatootoo qaa jenkeji, iinon mono qaa qaita mon jenkeji, ii uuguja. Qaa qaita mon jen ii iikanondeen ananaa qanon meleenji, iikaanŋa mono ororon koloojao. Kaen koloo qayaanon mono uumeleen

kanageso uunana meagon men kotiin nonono sokonja.

⁶ Oo uumeleen alauruna, niinon onoonon kan qaaya qaaya qaita mon jewenaga, iikanon mono nomaen on men qeangon onombenaga? Kaen qaagoto, Anutuwaanon qaa injisaamaña me momo qaita mon onomaña me gejatootoo qaa jemaña me gejanono qaa kuma onomatati een, iikanon mono men qeangon onomaña.

⁷ Awelo me gita kulele me iwoi monnon riiwaa aroya mokolonkejoni, iyononon mono laaligogia qaagoto, kanagia mono kaanjadeen kokaen eja: Monnon awelo lan uun me gita kulele lan qero iikanon qagia ana ana mende mokolonkeji een, riiwaa aroya mono nomaen moma asariwonaga?

⁸ Kaanagadeen romon uun boligi qata tororo mende moma asarijoni een, moronon mono manja qeqewaajon afaangon jojorinaga?

⁹ Onoo kanagia ii kaanjadeen eja: Nese-langianon ejemba mende moma asariwutiwaa so qaa lan jejuti een, monnon qaa kaana mono nomaen moma asarinaga? Qaa kaen jejuti, iikanon mono een lan haamonon kemakeja. ¹⁰ Balona balona kanon qaa morota morota dawi jenkejoni, ii moronon monagato, kilen kuuya yononon mono qaawaa kania moma asariwonawaajon eju.

¹¹ Kania kawaajon ama jenkejonto, monnon qaa jero qaayaa kania mende mojeni een, niinon iwaa qaayaa wabaya koloowe iinon kaanagadeen noo qaanaa wabana koloaja. ¹² Onoo kanagia ii kaanjadeen eja: Ono gawon memewaa momo

kalenja kalenja bunja qen aowombaajonj awelegogi sokonja. Iikanonj mono kalenj koi kaanja mewombaajonj kaparanj koma laligowu: Momo kalenj uumeleenj kanageso uugia meagonj menj kotiinjekuti, mono ii bunja qen aonj gawononj anji awaa soro koloowaa.

¹³ Kawaajonj qaa qaita monj jenkeji, iinonj mono kokaenj qama kooliro sokombaa, “Oo Anutu, qaa jejenj, ii meleemanjwaa momo kalenja mono nomba.” ¹⁴ Iikawaa kania ii kokaenj: Niinonj qaa qaita monj jenj qama koolijenj eenj, noo unjananonj qaagadeenj jenj qama koolinjekato, uumomonanonj mono honja monj mende mokoloonkeja.

¹⁵ Kawaajonj mono nomaenj ambe sokombaa? Niinonj mono unjananondeenj qaagoto, uumomona kaanagadeenj iikanonj ama qama koolinjkemaña. Rii qama mepeseenkejenj, ii unjananondeenj qaagoto, uumomona mono kaanagadeenj iikanonj ama qamakemaña. ¹⁶ Gii Anutu unjanonj mepeseenj mujani eenj, ejemba omaya monjonj ajoajoroogianonj kanj rama mepeseejaniwaa kania mende moma kotowaati, iinonj mono “Qaa ii onjanonj,” ii nomaenj jenaga? Naama jejani, iinonj ii mende moma asarinj eenj tompinj raja. ¹⁷ Gii saanonj Anutu mepeseejanto, goo qaaganonj tosaanja yonoo uugia mende meagonj menj kotiin ononja.

¹⁸ Niinonj kuuya onjo unjuugunj qaaya qaaya qaita monj ii mamaga jenkejenj, iikawaajonj Anutu mepeseenjenj. ¹⁹ Anutu mepeseejanto, uumeleenj kanageso uutanonj ejemba kuma onjomambaajonj kaparanj koma moma asariwutiwaaajonj qaa jeta 5 jemambaajonj

mobe honja koloaja. Qaaya qaaya qaita monjon qaa jeta 10,000 neenaajonadeen jemambaajon mobe kamakamaata koloaja.

²⁰ Uumeleen alauruna, onjo qaa gosin romonjonkejuti, iikanon mono naamade tani mesaon ejemba somata yonoo tani koloon romonjon laligowu. Bologa ambona jegi iikanon mono merasiisii kaana koloon amamaawuto, momakootogianon mono ejemba somata koloon laligowu. ²¹ *Mooseswaa Kana qanon qaa mon kokaen oogita eja,

“Niinon waba ejemba kuun onombe kanageso koi yonoonon kan jegianon qaa tania mon jegi lan walingonkebuto, ii kilen noo qaana mende moma kotowu. Pon niinon kaen jejen.”

²² Qaa kawaa so qaa qaita mon jenin uugia mende meleengi yononon mogi Anutuwaa aiweseya koloon ononjato, momalaari ejemba nonoonon iikanon mono aiweseya mon mende koloaja. Ii qaagoto, gejatootoo qaa jenin iikanon momalaari ejemba nonoonon Anutuwaa aiweseya koloaja. Uumeleembaa gadokopa yononon ii mogi Anutuwaa aiweseya mon mende koloon ononja.

²³ Uumeleen kanageso ononon ajoroon kuuya ononon qaaya qaaya qaita mon kanon jegi tosonian Buna qaa mende kuma onongi uugia mende meleema een kanon ubuti, iyononon mono aarun kokaen jewuyaga me qaago, “Wansoosoo mono koloon ononja.”

* **14:21:** Ais 28.11-12

²⁴ Kaen jewuyagato, kuuya ononon gejatootoo qaaya qaaya jegi monon Bunq qaa mende kuma mugi momalaaria qaa een ajoajoroogianon ubaati een, kuuya ononon mono singisonogoya isaama uuta mende meleenotiwaa qaaya jed-aborogi kaniaya moma kotooro asuganon asugi-waa. ²⁵ Uutaa qaa aasangoya aasangoya asug-anon asugiro iinon mono dagon kamaan Anutu waeya men mepeseen kokaen jokolon qabaa, “Anutu ii onanon onoo batugianon laligoja.” Kian.

Uumeleen ajoajoroowaa arena ii kokaen:

²⁶ Oo uumeleen alauruna, kawajaan nono mono nomaen jenin sokombaa? Ono Bunq qaawaajon ajoronkebuti, iikanon motomotoon on mono kuuya arengia mon me mon ii kokaen amakebu: Monon Bunq onsaawaa arena ano monon Bunq qaa kuma onono monon Anutu-waa gejanono qaa dongoga inisaano monon qaa qaita mon injoro monon ii melembaa. Aren kuuya ii mono uumeleen kanageso uunana kuun men kotiiwombaaajon ama amakebu.

²⁷ Tosianon qaa qaita mon jewuti een, ejemba 4 qaagoto, woi me karon yononogadeen mono ajoajoro motoongowaa uutanon kaen jewu. Yononogadeen mono arengiaa so awanoo jegi monon ii melembaa. ²⁸ Monon qaa meleemambaa so mende kolooji een, iyononon mono uumeleen kanagesowaa ajoajoroonon qaagia bogoro rama iyangiaajonadeen qaagia qaita mon jegi Anutunon mobaa. ²⁹ Gejatootoo ejemba yonoononga woi me karon yononondeen

mono arenj onjngi qaa injjogi tosianonj mono qaagia gosiwu.

³⁰ Kaen ambuto, monjonj ajoajoroononj raro Anutunonj gejanono qaa utanonj isaano moji eenj, iinonj mono ii injjoro gejatootoo qaa wala jeji, iinonj qaaya mesaonj qaa bo raba. ³¹ Ejemba kuuyanonj Anutuwaanonj gejanono qaa mogi uugia nangoro qeangowutiwaajonj onj mono korebore saanonj kambangia menj arengiaa so gejatootoo qaa jewu. ³² Gejatootoo ejemba yonononj mono saanonj unagia galej kongi unagianonj qaa baatanonj kenjutiwaa so koloaju.

³³ Anutunonj gijigaju Toya qaagoto, luae Toyaga koloaja. Kawaaajonj ajoajoroogia mono arenanonj otaanj amakebu. Ejemba soraaya yonoo batugianonj kanageso so amakejuti, onj kaanagadeenj mono iikawaa so kokaenj amakebu: ³⁴ Emba onj mono uumeleenj kanagesowaa ajoajoroogianonj qaa bogoro rabu. Yonononj qaa jewutiwaa so mende koloojuto, Kana qaa ejiwaa so mono qaa baatanonj kema laligowu.

³⁵ Embanonj uumeleenj kanagesowaa qaa menj kotonj kuma onono mende sokonja. Kawaaajonj qaa mombaa kania mobombaajonj mojuti eenj, iyonononj mono mirigianonj kema rama anjgiaa lourugia qisiin onjombu.

³⁶ Anutuwaanonj Bunja qaa iikanonj onoo batugianonjga kolooro me qaago? Qaa iikanonj koloonj seinj onoononj kanj onoo bunagadeenj koloaja me qaago? ³⁷ Monjonj kokaenj jenaga, “Niinonj gejatootoo qaa jewe Unja Toroyanonj sololoonj nono qaa iikawo uumotoonjgo mende anjenj.” Kaen

jeji, iinon mono qaa koi moma yagowa: Niinon embawaajon qaa oon ononjeni, iikanon mono Pombaa jenkooto qaaga kolooja. ³⁸ Monon qaa iikawaa geja mende ama silemale laligoji een, onono mono eja iwaa qaawaajon geja mende ama laligowu.

³⁹ Kawaajon uumeleen alauruna, onono mono gejatootoo qaa jewombaajon awelegon laligowu ano qaa qaita monon jewubotiwaa songoya ii mende ambu. ⁴⁰ Ii mende ambuto, iwoi kuuya mono tororo arej ama otaan amakebu. Kianj.

15

Kraistnon koomunonga waaro.

¹ Oo uumeleen alauruna, niinon Oligaa Buja jen asarin onombeti, ii duduuwubotiwaaajon mono men gbilin onomanja. Onono ii buja qen aon momalaarigia iikanon ama rindanon nanju.

² Niinon Oligaa Buja jen asarin onombeti, onono ii iikawaa so pondan men angon kombuti een, iikanon mono men letoma onono Siwewaa buja koloowu. Kaen mende ambuti een, uugia mono een totoon meleema laligoju.

³ *Niinon qaa tosaanja kuuya goraayanon ama neeno Buja qaa moma angon kombeti, ii mobe uro iikawaa qaa kota mobutiwaajon ii kokaen onombe: Kraistnon Buja Tere ejiwaa so nonoo singisongonanaajon ama komuro.

⁴ *Komuro Buja Tere ejiwaa so ronon konji somanja karoon kolooro koomunonga waaro.

* **15:3:** Ais 53.5-12 * **15:4:** Ond 16.8-10; Mat 12.40; Apo 2.24-32

5 *Koomunonŋa waama Piitowaanonŋ asugiro ano kawaa gematanonŋ gowokouruta 12 yonŋoononŋ asugiro.

6 Kawaa gematanonŋ kambanŋ motoonŋgo iikanondeenŋ uumeleenŋ alaurunana janŋogia 500 uuguroti, mono iyonŋoononŋ asugiro. Yonŋoononŋga ejemba honŋa yonŋononŋ toroqenŋ kambanŋ kokaamba kaanŋagadeenŋ laligojuto, tosonianŋ komudaborogi.

7 Kawaa gematanonŋ koga Jeimswaanonŋ asugiro ano kawaa gematanonŋ aposol kuuya yonŋoononŋ asugiro.

8 *Yonŋoononŋ kuuya asuŋinŋgo konoga mono noononŋ kaanŋagadeenŋ asugiro. Niinonŋ aposol kolokolooyanonŋ qaagoto, paluga kaanŋa koloowe.

9 *Kawaa kania ii kokaenŋ: Niinonŋ aposol yonŋoo batugianonŋ mobe kamaaro daaburugiaga koloojenŋ. Anutuwaa uumeleenŋ kanageso sisiwerowero ama onŋoma laligoweti, iikawaajonŋ noo qana aposol qagi mobe gamuyawo kolooja.

10 Gamuyawo koloojato, kambanŋ kokaamba iwoi anjenŋi, ii mono Anutuwaa kalenŋmoriananŋonŋ meŋ letoma nemuŋ koma nono laligojenŋ. Iinonŋ kalenŋmoriaŋa nono lalabubu mende ambe kamaanŋ qenŋ omaye mende kolooroto, niinonŋ mono aposol kuuya unŋuugunŋ haamo ama onŋoma kotiinŋ gawonŋ meŋ laligowe. Ii neeno qaagoto, Anutuwaa kalenŋmoriananŋonŋ mono inaanŋ nono gawonaa honŋa kaenŋ koloonŋ seiŋo.

11 Niinonŋ meweti me yonŋononŋ megi honŋa kolooroti, ii kilenŋ. Nonononŋ mono Oligaa Buŋa

* 15:5: Mat 28.16-17; Maak 16.14; Luuk 24.34, 36; Jon 20.19

* 15:8: Apo 9.3-6 * 15:9: Apo 8.3

qaa kaen jen asarinkejon ano onjo iikawaa so uu-gia meleema Kraist moma laarinj laligoju. Kianj.

Anana koomunonga nomaen gbilinj waabonja?

¹² Mobu! Kraistnonj koomunonga gbilinj waaroti, iwaa kania kaen jen asarinkejoni eenj, onjoononga tosonianj mono nomaen ama kokaen jenkeju, “Koomuya yonononj mende gbilinj waabuya.” ¹³ Kaen jenkejuto, koomuya yonononj mende gbilinj waabuyagati eenj, Kraistnonj mono kaanagadeenj mende gbilinj laligonj kotiinaga. ¹⁴ Anutunonj Kraist mende menj gbiliro koomunonga waanagati eenj, nono Bunja qaaya ii jen asarinkejoni ii mono qaa omaya koloonaga. Ii moma laarigi momalaarigia iikanonj mono kaanagadeenj janjonj qaoma omaya koloonaga.

¹⁵ Anutunonj onjonj koomuya mende menj gbilinj onono waabuyagati eenj, Kraist kaanagadeenj mende menj gbiliro waanaga. Nono ii kilenj Anutuwaa kania kokaen nanjonj jenkejonj, “Anutunonj mono Kraist menj gbiliro koomunonga waaro.” Qaa ii honja mende koloonaga, ejembanonj mono kawaajonj ama kanianana mokoloogi qoolongoya kolooro saanonj nonoojonj kokaen jewuyaga, “Anutuwaa kania mono nanjonj jen soonkeju.” Qaa kanonj mono gamuyawo koloonaga. ¹⁶ Anutunonj koomuya mende menj gbilinj onono waabuti eenj, Kraistnonj kaanjadeenj mende gbilinj waanaga.

¹⁷ Anutunonj Kraist mende menj gbiliro waanagati eenj, onjo mono eenj toontoonj moma laarinj munj toroqenj singisongogiaa kasagbadononj laligowuyaga. ¹⁸ Kaen

kolooro alaurunananon Kraistwo qokotaan komugiti, iyononon mono kaanagadeen soon gere siawaa buna koloowuyaga. ¹⁹ Anana Kraist jejeromonromon ama mun balonon laligowombaa so galej koma nonono kaman iikanon tegowaatiwaajon mambonjoni een, nono mono ejemba tosaan kuuya unuugun baagianon kemen auta dawoyagadeen laligonin kuuyanon woso momo ama nonomakejutiwaa so koloowonaga.

²⁰ Kaana koloowonagato, Kraistnon mono onanon gbilin koomuya yonoo jetamemegia koloon koomunonga waaro. ²¹ Kawaa kania ii kokaen: Eja monnon koomu kondoro asugiro kanain komun laligon kounin. Komun laligojoniwaajon ama eja monnon komun gbilin laaligo kombomana kondoro asugiro. Kawajon anana kuuyanon mono kaanagadeen gbilin koomunonga waabona. ²² Kuuya anono Adam kaana koloon komuwonati, kaanideen Kraistwo qokotaajoni, Anutunon anana kuuya laligon kotiwombaaajon men gbilin nonombaa.

²³ Men gbilin nonombaato, kuuya anono mono Anutunon kaman anotiwa so gbilin waabona. Kraistnon jotamemenana koloon gbiliro iikawaa gematanon iwaa buna koloojoni, anono eleema karo kaman iikanon gbilin waabona. ²⁴ Kraistnon mono eleema kan omejiilan kuuya balon so esunmumu qaganon galej komakejuti, iyonoo usungia men kamaan ama esungia kuuya kondeemba. Ii kondeema bentoton Anutu Mambaa borianon ano balonon laaligo kanon tegowaa.

25 *Kraistnon galen koma laligon uro Anutunon Buᅇa qaa ejiwaa so “mono kereuruta kuuya haamo ama iyaᅇaa kana baatanon ama onᅇmbaa.” Kraistwaa galenkonkon gawonanon mono iikanon tegowaa. ²⁶ Kereuruta haamo ama onono kanon koomu Toyanon mono konoga kolooro men kamaan mubaa.

27 *Kawaa kania ii Buᅇa Terenon kokaen eja, “Anutunon mono iwoi kuuya iwaa kana baatanon ano eja.” Qaa kaen ejato, “Iwoi kuuya ano eja,” qaa kaen jero kania mono asuganon kokaen eja: Anutunon iwoi kuuya Kraistwaa baatanon ano ero iyaᅇa mono mende men kamaan Kraistwaa baatanon ama aoro. ²⁸ Kaen qaagoto, Anutunon iwoi kuuya Meriaa baatanon ano galen koma kereuruta kuuya iyaᅇaa kusunᅇaa baatanon ama onᅇmbaa. Ii tegoro kanon Anutunon mono Meria kaanᅇagadeen iyaᅇaa kusunᅇaa baatanon ama galen koma mubaa. Kaen koloon Anutunon iwoi kuuyaa Ponᅇa koloodaboron laligon ubaa.

29 Qaa mon ii kokaen: Ejemba tosonian uugia mende meleema een komugitiwaajon tosonian koomuya ii ilaan onᅇbutiwaajon jen kitigia koloogi duᅇanon mombo oomulu men onᅇmakeju. Koomuya yononon mende gbilin waabuyagati een, iyonᅇoo gawon honanon mono nomaen koloonaga? Anutunon komugiti, ii qaago toton men gbilin onono waabuyagati een, ejemba kaanᅇa yononon mono nomaembaajon

* 15:25: Ond 110.1 * 15:27: Ond 8.6

ama jegi yonoo kitigia koloogi oomulu men onjomakeju? Gawongia ii mono een mewubo.

³⁰ Komun mende waabonagati een, nononon kaanagadeen mono uunana Anutuwaa gawonon mende ama somongwonaga. Anutuwaa gawombaajon ama komuwombotiwaa lombo baatanon suulan mende kema laligowonaga. Qaago.

³¹ Koomunon mono kamban so gogon nomambaa so kolooja. Qaa ii onja. Oo uumeleen alauruna, niinon Kraist Jiisas Ponana iwo nama onoojon ama selena men umakejeni, iikawaa sareqaa hona ii asuganon injiowe mobutiwaajon mojen.

³² *Neenaa ain otaan gawon koi memambaajon romongojuti een, iwoi koi kanon mono nomaen ilaan nombaa? Kaen qisin onombe ii mono romongon melembu: Niinon Efesus siti kokanon ejemba jeranai kanjanawo kaana mokolon komumambotiwaaajon yonowo aon laligowe. Mono doomorona keno moma aon laligowe. Komunngo mende gbilin waabonati een, iikaana mono mende aon orowenaga. Mono Efesus uulanawo mesaowenaga. Kaen kolooro saanon tosaana yonowo kokaen jewenaga, “Woran komuwonatiwaajon mono saanon nenkorisoro ama apu kotiga nen laligowona.”

³³ Jinjaun mende ambu. “Ejemba bologa yonowo ainjolon raga nanamemengia awaa iikanon boliwaa.” Qaa mon kaen eja. ³⁴ Onoo batugianon ejemba tosanon Anutu mende moma mujuti, iikawaajon uumeleen ononon gamugia

* 15:32: Ais 22.13

mobutiwaajon ama ii jejen. Kawaajon mono poumapougia mesaowu. Uugianon letono tororo moma singisonjo mende toroqen amakebu. Kian.

Sele busunananon gbilin waama qaita mon koloowaa.

³⁵ Monjon kokaen qisinaga, “Anutunon koomuya ii nomaen menj gbilin onono waabuya? Sele busugianon letono mono tani nomaen koloowuyaga?” ³⁶ Kaen qisinaga, mono uuta qaawaa qaa jenaga. Ono yagon kota mende komuro komowuyati een, iikanon mono mende juma waabaa. ³⁷ Kotaa gowoya waabaati ii mende komojanto, kotagadeen komojan. Wiit me yagon kota me waroga tosaana komoma kororoonkejan.

³⁸ Iikayadeen komoma kororoonkejanto, Anutunon mono siinaa so gowoya mubaa. Kota tania ana ana ii iyanjiaa gowogia ana ana onomakeja.

³⁹ Iwoi busugia ii tanigia motoongo qaago. Ejemba busugia ana, oro busugia ana, koon busugia ana ano sora busugia ii ana.

⁴⁰ Iikawaa so Siwenon laaligowaa sele busu ii ana kolooja ano namonon laaligowaa sele busu ii ana kolooja. Ana ana koloojaoto, Siwe selewaa akadamuya ii namo selewaa akadamuya uugun qaita mon kolooja. ⁴¹ Weembaa asamarana ii ana, koimbaa asamarana ana ano sengelao yonoo asamaranja ii ana. Sengelao asarigi tosaana yonoo asamaranja ii sengelao tosaana yonoo asamaranja ii uugunkeja.

⁴² Koomunonga gbilin waabonati, iikawaa kanaanon mono iikawaa so eja. Sele busu ron kombonati, iikanon gisaan qaombaato, Anutunon ii men gbiliro waabaati, iikanon mende komuwaa. ⁴³ Sele busu ron kombonati, iikanon looloria akadamuya qaa koloojato, Anutunon ii men gbiliro waama kanon mono kotiga koloon asamararanawo koloowaa.

⁴⁴ Sele busu ron kombonati, iikanon namonon laaligowaa selia koloojato, Anutunon ii men gbiliro waama iikanon mono unja gomanon laaligowaa sele busuga koloowaa. Namowaa sele busu eji een, iikawaa so unawaa selia ii kaanagadeen eja. ⁴⁵ *Kawaa qaaya ii Buja Terenon kaanagadeen kokaen oogita eja, “Eja mutuya Adam iinon letoma unaya mokoloon sewan aason horon laaligoyawo kolooro.” Qaa ii monin bakaya kokaen kolooro: Adam mon kanagen asugin mono menjgibiligibiliwaa unaya kolooro. ⁴⁶ Unawaa iwoiya ii wala mende kolooroto, namowaa iwoiya kanon mono mutuya kolooja. Unawaa iwoiyanon mono iikawaa gematanon kolooro.

⁴⁷ Anutunon eja mutuya sububunonga mero balon eja kolooro. Adam kanagenja iinon mono Siwenonga kamaan batunananon asugiro. ⁴⁸ Namo ejembanon eja balononga kolooroti, mono iwaa so kolooju. Siwewaa buja koloojoni, nononon eja Siwenonga kamaan asugiroti, mono iwaa tani koloojon. ⁴⁹ Anana namo eja mutuyaa kaitania men laligojoni, iikawaa so Siwe ejawaa

* 15:45: Jen 2.7

kaitania ii kaanagadeen men laligowonɔ. Kian.

⁵⁰ Oo uumeleen alauruna, niinon qaa kokaen injijowe mobu: Sa busunananon mono Anutuwaa bentoton uutanon keuma dun mewutiwaa so qaago. Ii amamaawao. Sele busu koi kanon gisaan qaombaati, iikanon mono oyanboyon mende mokoloowaa. Siwewaa dun mende aliwaati, sele busu koi kanon mono ii memambaajon amamaawaa.

⁵¹ *Mobu! Niinon qaa aasangoya mon kokaen injisaamaɲa: Kuuya nononon mono mende goron qen komuwonɔ. Qaagoto, koomuya yononon letongi tosaɲa nononon mono sele busunanawo letombonɔ. ⁵² Anutunon koomuya men gbilin onono romon qaita mon konoganon qaro iikanon waagi anono bilisik ano uulanawodeen letombonɔ. Wala komugiti, iyononon mono mombo mende komuwu.

⁵³ Sa busu koi gisaan qaombaati, iikanon mono letoma mende aliwaatiwaa so koloowaa. Sele busu koi komuwaati, Anutunon ii mono opo kaanɔ qetegon kawaa kitianon sele busu mende komuwaati, ii nonono men maleku kaanɔ moubonɔ.

⁵⁴ *Kaen koloojato, letoqetoma ii asugidabororo sele busunana qaita mon menin mende komun gisaawaati, kaban iikanon mono aisoowonɔ. Bunɔ Terenon qaa oogita eji, iikanon mono honawo kolooro iikawaa so kokaen jewu, “Iinon mono koomu Toya kondeema haamo ano otokorian maajon.”

* **15:51:** 1 Tes 4.15-17 * **15:54:** Ais 25.8

⁵⁵ *Qaa iikawaa alia monj ii kokaenj, “Oo koomu Toya, giinonj mono haamo ambagatiwaa so qaago. Oo koomu Toya, goononj wasa jeta kanonj mono ninimambaajonj amamaawaa.”

⁵⁶ Qaa kaenj ejato, koomuwaa wasa jeta ii singisonjgo nanamemenj. Jojopanj qaayanonj mono singisonjgo ambombotiwaa songo ano kilenj aninj singisonjgononj esunawo koloonkeja.

⁵⁷ Esunawo koloonkejato, Ponjana Jiisas Kraistnonj mono Anutuwaanonj nemunj kono ala ilailaanana kolooro iwaajonj ama koomu haamo ama uugunj laligowonja. Kawaajonj “Anutu dangisenj!” jejenj.

⁵⁸ Oo wombo alauruna, haamo ambonjatiwaaajonj onononj mono nama kotiinj wansanj-wansanj mesaonj uugia mende uma kamaanj amakeba. Pombaanonj qokotaanj gawonja megij honjanonj mono kamaanj omayaj mende koloowaa. Ii momaj yagonj Pombaa gawonja ii mono uugere* qaganonj bonj qenj pondanj menj laligowu. Kianj.

16

Jerusalem ala ilailaa onjombutiwaa jenjkootoya

¹ *Judia kanageso soraaya yonjoojonj ala ilailaa monenj menj kululuuwutiwaaajonj qisinj nongiti, iikawaajonj kokaenj jenj kotonj onjnenj: Niinonj Galesia prowinswaa uumeleenj kanagesoyaj kanagesoyaj jenj kotonj onjombeti, onjnenj kaanjiadeenj mono iikawaa so kokaenj amakebu:

* **15:55:** Hoos 13.14 * **15:58:** Uugere ii Pombaanonj awaawaajonj jeja. Uugere bologa ii qaago. * **16:1:** Room 15.25-26

² Sonda so ween mutuya kanon onjo kuuya anja anja mono nandun amakebu. Toomorian menkejutiwaa so monengia bakaya ii kowigiaa goraayanon ama galen koma laligowu. Kaen angi niinon kamban mononon onoonon kawe kanon nandun sangabanga ambutiwaa so mende ambuto, ii saanon kowigianonga men alatanon ambu.

³ Kaen angi onoonon kamanati, niinon kamban iikanon saanon jen-asa-asari tere oon eja gawon kawaajon mogi sokonji, mono iyonoo borogianon ama wasin onombe kulukululuu kalengia ii men Jerusalem kembu. ⁴ Niinon yonowo motoon kemambaajon kamanati een, iyononon mono saanon niwo toroqen motoon kowe koton kembon. Kian.

Poolwaa gawonaa ano kana kekembaa areja

⁵ *Niinon Masedonia prowins uugun kema. Kawaajon Masedonia mesaonjo mono onoonon kamambaajon mojen. ⁶ Onoonon kan kamban tosaana onowo rabenaga me konuru kamban (winter) ii kaanagadeen onoo batugianon toroqen laligodaborowenaga. Kaen laligowe saanon ilaan nongi daen daen kembenaga, iikanon mono afaanon kana toroqen kema. ⁷ Kamban kokaamba onoonon kan tatawagadeen injiima unjuugun kemambaajon mende mojenton, Pononon oo jewaati een, mono kamban tosaana onowo ramambaajon jojorijen.

* **16:5:** Apo 19.21

8 ******Kaen jojorijento, wala Efesus siti kokanon toroqen laligowe gbani jaayaqeqe dologa (pentekest) kanon kan kuuwaa. ⁹ Anutunon noonon gawombaa naguya somata hororo saanon gawon somata mewe hona koloon seinkejato, mamaganon tuarenjen ama nomakeju. Kawaajon kokanon toroqen laligomambaajon mojen.

10 *****Timotinon nii kaana Pombaa eja geria koloon gawona men laligoja. Kawaajon iinon onoonon kawaati een, ono mono kala koma mugi kee momoya qaa onoo batugianon laligowaa. ¹¹ Monon mon mende iima sisiriin jejewili ambato, onowo laligoro tegoro noonon kamambaajon jewaati, iikanon mono ilaan mugi luaenon onomesaon eleema kawa. Niinon uumeleen alauruna yonowo ii iibombaajon mambonjon.

12 Uumeleen alanana Apolos iwaa qaa ii kokaen jema: Iinon uumeleen alauruna yonowo onoonon kawaatiwaaajon qaa kotakota ijon uu kuun mube. Kaen kuun mubeto, kamban kokaamba onoonon kamambaajon uuta kotiiri togoja. Kanagen kambana saanon en mubaati, mono iikanon kawaa. Kian.

Yeizozo qaa tetegoya

13 Ono mono uugbiligbili laligon momalaarigia men gbilin kotiin laligowu. Eja kotigaa so mono uuwaa nanjonango ejemba koloon Pombaa kuusunawo nambu. ¹⁴ Iwoi kuuya ama mewuti, ii mono uujopanon angi koloowaa.

* **16:8:** Lew 23.15-21; Dut 16.9-11

* **16:8:** Apo 19.8-10

* **16:10:** 1 Kor 4.17

15 *Stefanas iwaa mirinon laligojuti, onon ii moma ononju. Akaia prowinsnon gawon menin uugia meleengi gawonanaa hona mutuya kaen kolooroti, ii moju. Yononon ejemba soraaya ii pondan welen qen onoma uugia iikanon somonon ama laligojuti, ii moju. Oo uumeleen alauruna, niinon uugia kokaen kuun ononjen: 16 Onon kaaniadeen ejemba kaana ano yonowo toroqen gawon motoon men Anutuwaa welen qenkejuti, mono kuuya iyonoo qaa baatanon kema laligowu.

17 Niinon Stefanus Fortunatus ano Akaikus koi kagitiwaajon aisonkejen. Onon niwo Efesus koi mende laligogi yononon mono onoo kitigia koloon ainjolon ama nongi sokonja. 18 Yononon onoo unagia keraqeeango qen laligojuti, iikawaa so mono noo unana kaanagadeen keraqeeango qen noma laligogi. Kawaajon onon mono eja kaana yonoonon mogi uro ii asuganongadeen jen qaagiaajon tororo geja ama laligowu.

19 *Uumeleen kanagesoya kanagesoya Eisia prowins kokanon laligojuti, iyononon mono yeizozogia angi onoonon kaja. Akwila Prisila ano uumeleen kanageso yoroo mirinon ajoroonkejuti, iyononon mono Pombaa qatanon yeizozogia mama angi onoonon kaja. 20 Uumeleen alauruna kuuya Efesus koi laligojuti, iyononon mono yeizozogia angi onoonon kaja. Onon mono uumeleen alaurugia yonowo jolongia jen angon aon buugia kiton nen laligowu.

* 16:15: 1 Kor 1.16 * 16:19: Apo 18.2

²¹ Neenaa yeizozona oŋoonoŋ ama qana neenaa boronanoŋ kokaenŋ oojeŋ: Pool.

²² Moŋnoŋ Poŋ mende jopagoŋ uujopa mende ama laligoji eenŋ, Poŋnoŋ mono qasuaaŋa iwaa qaganonŋ ano ubaa. Poŋnana, gii mono kawa!

²³ Poŋ Jiisaswaa kalerŋmoriaŋanoŋ mono oŋowo ewa.

²⁴ Kraist Jiisaswo qokotaanŋ nanjuti, noo uu-jopanoŋ mono kuuya oŋowo enŋ kotuegoŋ oŋono laligowu. Qaa ii oŋanoŋ. Kianŋ.

**Uumeleembaa Buŋa Tere Soomongo Gbilia
The New Testament and portions of the Old
Testament in the Borong Language of Papua New
Guinea
Sampela hap Buk Baibel long tokples Borong long
Niugini**

Copyright © 2002, 2011 The Bible Society of Papua New Guinea

Language: Borong

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

63589f8b-9426-5ce2-9520-ca0cf2b65c47